

Α Ρ Θ Ρ Α - Ο Μ Ι Λ Ι Ε Σ

(1957 - 1969)

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΑΥΤΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

(δυναμική ανάλυσις)

Ι. Τό έθνικόν εισόδημα αποτελεί, από τής πλευράς τής παραγωγής, τόν συνολικόν όγκον τών αγαθών καταναλώσεως καί επενδύσεως τών παραχθέντων έντός μιās χρονικής περιόδου. Τό μέγεθος του εισοδήματος μιās κοινωνίας έν σχέσει πρός τό μέγεθος του πληθυσμού αúτης προσδιορίζει τόν βαθμόν τής οικονομικής της ανάπτυξεως καί έν πολλοίς τήν οικονομικήν αúτης ευημερίαν. Έχει ως έκ τούτου μεγάλην σημασίαν ή οικονομική ανάλυσις τών παραγόντων προσδιορισμού του έθνικού εισοδήματος. Είς τήν ανάλυσιν τών παραγόντων αúτων σημαντική ήτο ή συμβολή του άγγλου οικονομολόγου J. M. Keynes, όστις, ως θά ίδωμεν κατωτέρω, ήρεύνησεν ιδιαιτέρως τήν σχέσιν τών μεταβολών τής κοινωνικής ζητήσεως καί τών μεταβολών του επιπέδου απασχολήσεως καί έθνικού εισοδήματος.

Γενικώς, δύναται νά λεχθῇ ότι τό ύψος του έθνικού εισοδήματος προσδιορίζεται έκ δύο βασικών παραγόντων: α) έκ τών διαθεσίμων παραγωγικών μέσων τής χώρας καί τών τεχνολογικών συνθηκών τής παραγωγής καί β) έκ τής συνολικής ζητήσεως τής κοινωνικής οικονομίας, ήτοι έκ τής συνολικής δαπάνης διά κατανάλωσιν καί επένδυσιν τών ιδιωτών, τών επιχειρήσεων καί του κράτους.

Υπό δεδομένας τεχνολογικάς συνθήκας καί θεωρουμένης ως πλήρως ελαστικής τής προσφοράς παραγωγικών μέσων, τό ύψος του έθνικού εισο-

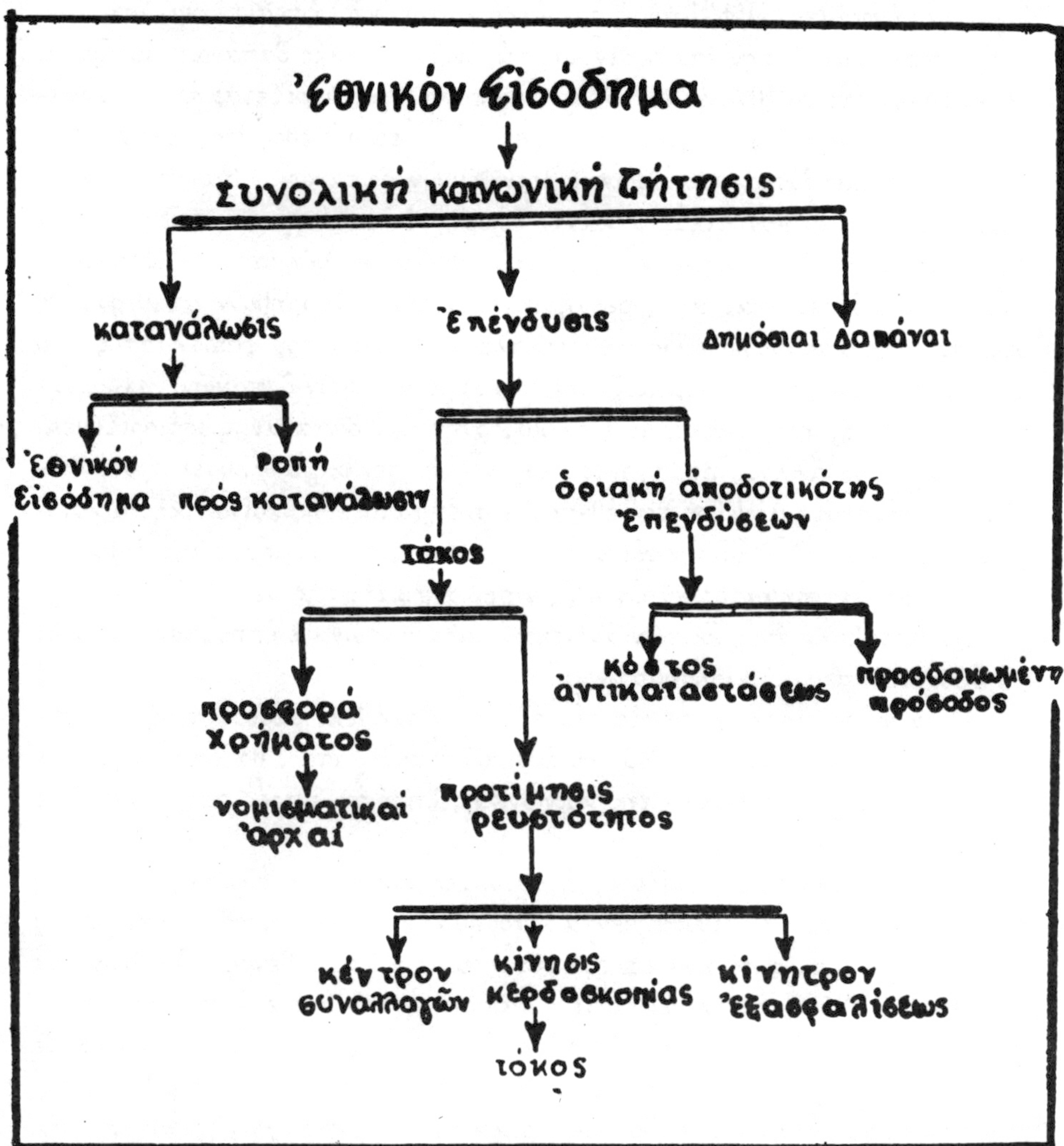
δήματος προσδιορίζεται εκ του μεγέθους τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς ζητήσεως. Τοῦτο διότι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι, ὑπό τὰς ἀνωτέρω τεθείσας ὑποθέσεις, ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ ζήτησις, τόσον περισσότερα παραγωγικά μέσα θὰ καταστῇ δυνατόν νά ἀπασχοληθοῦν εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν καὶ ἐπομένως τόσον μεγαλύτερος θὰ εἶναι ὁ συνολικὸς ὄγκος τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ὁ ὁποῖος θὰ παραχθῇ. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι εἰς οἰκονομίας αἱ ὁποῖαι διαθέτουν ἐπαρκεῖς ποσότητας ἀργούντων παραγωγικῶν μέσων (ἐργατικά δυνάμεις, φυσικόν καὶ παρηγμένον κεφάλαιον) κύριος προσδιοριστικὸς παράγων τοῦ ὕψους τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ ζήτησις.

Ἐξ ἄλλου, ὑπό τὴν προϋπόθεσιν πλήρους ἐλαστικότητος τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς ζητήσεως, τὸ μέγεθος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος προσδιορίζεται ἐκ τῆς δυνατότητος αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς παραγωγικῶν μέσων ἢ ἐκ τῆς, διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς τεχνικῆς, αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῶν διαθεσίμων παραγωγικῶν μέσων. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι εἰς οἰκονομίας εἰς τὰς ὁποίας ὑφίσταται πλήρης ἀπασχόλησις τῶν παραγωγικῶν μέσων ἡ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (τοῦ φυσικοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς) δέν εἶναι δυνατὴ δι' αὐξήσεως τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς ζητήσεως, διότι ἡ αὐξήσις αὕτη θὰ προσκρούσῃ εἰς ἀνελαστικότητα τῆς προσφορᾶς παραγωγικῶν μέσων. Μόνῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατότης αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἡ διὰ τεχνικῶν μεταβολῶν καὶ νέων ἐπενδύσεων αὐξήσις τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος τῶν διαθεσίμων παραγωγικῶν μέσων.

Εἰδικὴν τέλος περίπτωσιν ἀποτελοῦν αἱ οἰκονομίαι εἰς τὰς ὁποίας ὑφίσταται ἀσυμμετρία εἰς τὴν ποσότητα τῶν διαθεσίμων παραγωγικῶν μέσων. Ἡ ἀσυμμετρία αὕτη σημαίνει ὅτι εἰς τὰς ἐν λόγῳ οἰκονομίας ὑπάρχει πλεονάζουσα ποσότης ἐνός παραγωγικοῦ συντελεστοῦ —συνήθως ἐργασίας— ὅταν οἱ ἄλλοι εὐρίσκωνται εἰς πλήρη ἀπασχόλησιν. Τοιαύτη εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Ἡ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (φυσικοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς) εἰς τὰς χώρας αὐτάς δέν εἶναι δυνατὴ δι' αὐξήσεως τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς ζητήσεως, διότι ἡ αὐξήσις αὕτη θὰ προσκρούσῃ εἰς ἀνελαστικότητα τῆς προσφορᾶς τῶν λοιπῶν, πλὴν τοῦ πλεονάζοντος, παραγωγικῶν μέσων (συνήθως παρηγμένου κεφαλαίου καὶ εἰδικευμένης ἐργασίας). Ἡ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (φυσικοῦ ὄγκου παραγωγῆς) εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατὴ μόνον διὰ τῆς ταυτοχρόνου αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς τῶν ἐν ἀνεπαρκείᾳ εὐρισκομένων παραγωγικῶν μέσων.

Κατωτέρω ἐκτίθεται εἰδικώτερον ὁ μηχανισμός προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς ἐκάστην τῶν τριῶν ὡς ἄνω περιπτώσεων.

Ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι προσδιοριστικοὶ παράγοντες τοῦ εἰσοδήματος

II. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΜΕ ΑΝΕΠΑΡΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΔΑΠΑΝΗΝ

1. Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι εἰς ἅς οἰκονομίας ὑφίστανται ἐπαρκεῖς ποσότητες ἀργούντων ἢ ὑποαπασχολουμένων παραγωγικῶν μέσων, τὸν πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος παίζει ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ ζήτησις. Ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ ζήτησις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν δαπάνην τῶν ἰδιωτῶν διὰ κατανάλωσιν καὶ ἐπένδυσιν καὶ τὰς δημοσίας δαπάνας. Ἐφ' ὅσον ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ ζήτησις εἶναι ἴση πρὸς τὴν κατανάλωσιν, τὴν ἐπένδυσιν καὶ τὰς κυβερνητικὰς δαπάνας, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζήτησιν, προσδιορίζεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς καταναλώσεως, τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῶν κυβερνητικῶν δαπανῶν. Ἐάν ἡ κατανάλωσις καὶ αἱ κυβερνητικαὶ δαπάναι θεωρηθοῦν σταθεραί, ἡ αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων θὰ προκαλέσῃ αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ὡσαύτως, ἐάν αἱ ἐπενδύσεις καὶ αἱ κυβερνητικαὶ δαπάναι θεωρηθοῦν σταθεραί, ἡ αὔξησις τῆς καταναλώσεως θὰ προκαλέσῃ αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὔξησιν τῶν κυβερνητικῶν δαπανῶν. Ἡ κατανάλωσις ὅμως, ἡ ἐπένδυσις καὶ αἱ κυβερνητικαὶ δαπάναι προσδιορίζονται ἀπὸ διαφόρους ἄλλους παράγοντας οἵτινες ἐν τελικῇ ἀναλύσει προσδιορίζουν τὸ ἐκάστοτε μέγεθος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Σχηματικῶς, οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες (ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι) τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἔχουν ὡς ἐν τῷ σχήματι τῆς σελ. 47.

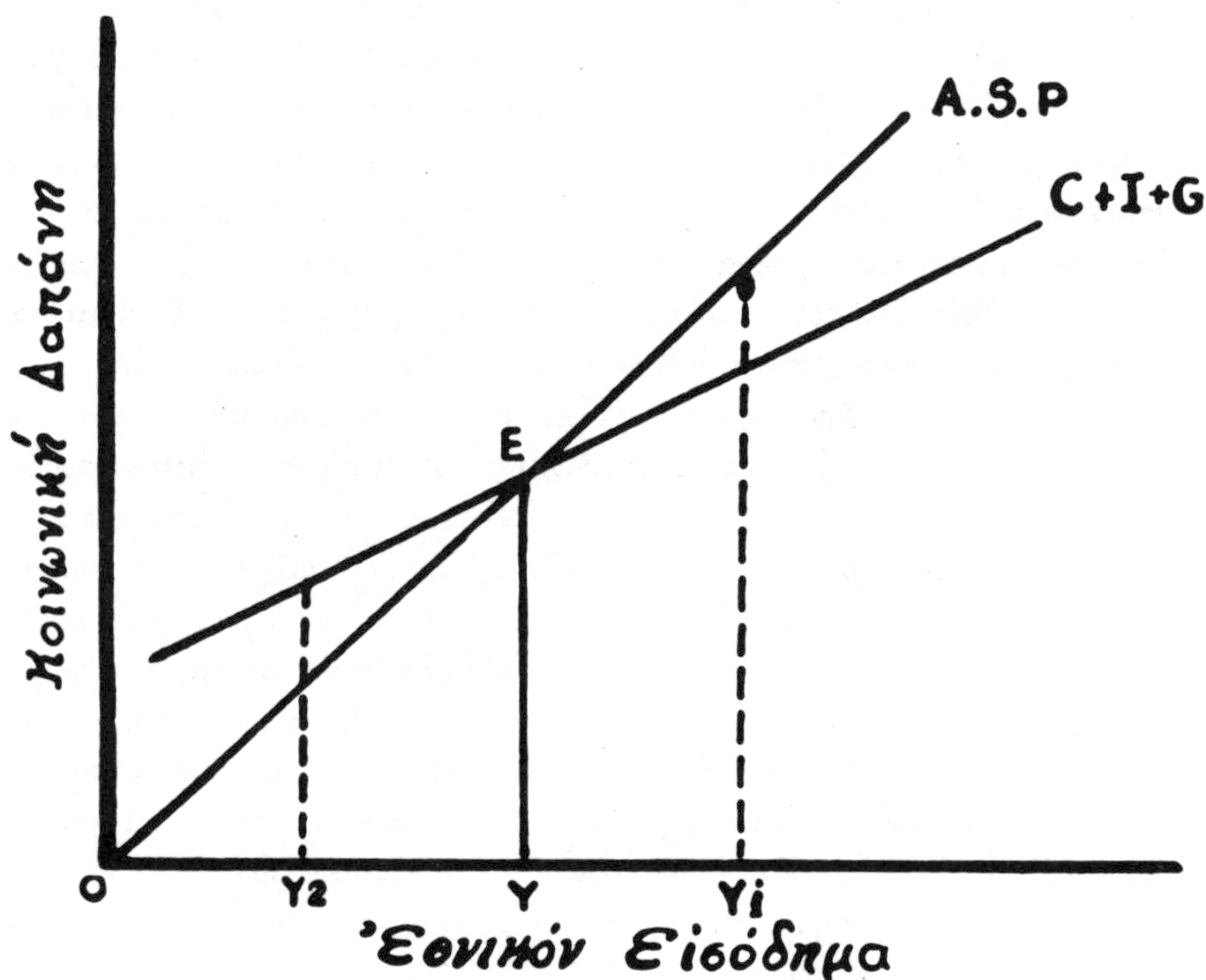
Ἡ μεταβολὴ ἐνός ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραγόντων θὰ ἐπηρεάσῃ τελικῶς τὸ ὕψος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Πρὶν ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρους προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, θὰ διερευνήσωμεν τὴν σχέσιν τῶν μεταβολῶν τῆς κοινωνικῆς ζητήσεως πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

2. Εἰς ὠρισμένην περίοδον, ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ δαπάνη εἶναι ἴση πρὸς τὰ συνολικῶς δημιουργηθέντα εἰσοδήματα (μισθοί, κέρδη, τόκοι κλπ.) καὶ ἐπομένως πρὸς τὸ κόστος τοῦ συνόλου τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἡ δαπάνη ἡ ὁποία ἐνεργεῖται ὑπὸ τινος προσώπου ἀποτελεῖ εἰσόδημα διὰ τὸ ἕτερον πρόσωπον, τὸ εἰσόδημα δὲ τοῦτο δέν εἶναι ἄλλο τι παρά ἡ ἀμοιβή τοῦ προσώπου διὰ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ ἐπομένως τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἀπλῆς ταύτης σκέψεως προκύπτει κατ' ἀρχὴν ὅτι, ὅταν μειοῦται ἡ

συνολική κοινωνική δαπάνη, τό ἐθνικόν εισόδημα θά μειωθῇ ἐπίσης μέχρι τοῦ σημείου εἰς τό ὁποῖον θά καταστῇ ἴσον πρός αὐτήν. Τό ἀντίθετον θά συμβῇ ὅταν αὐξάνη ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη. Τό ἀνωτέρω συμπέρασμα δύναται νά διατυπωθῇ ὡσαύτως ὡς ἑξῆς: Ὅταν ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη εἶναι μικρότερα τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ κόστους παραγωγῆς, τότε τό ἐθνικόν εισόδημα θά μειωθῇ μέχρι τοῦ σημείου εἰς τό ὁποῖον τό συνολικόν κοινωνικόν κόστος θά καταστῇ ἴσον πρός τήν συνολικήν κοινωνικήν δαπάνην. Τό ἀντίθετον θά συμβῇ ἐάν ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἐπομένως, εἰς τό ἐπίπεδον ἐκεῖνο εἰς τό ὁποῖον ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη εἶναι ἴση πρός τό συνολικόν κόστος, προσδιορίζεται τό ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ ἐθνικοῦ εισοδήματος. Ὁ μηχανισμός οὗτος ἐκτίθεται εἰς τό διάγραμμα ὑπ' ἀριθ. 1.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Εἰς τό διάγραμμα 1 ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη μετρεῖται εἰς τόν κάθετον ἄξονα καί τό ἐθνικόν εἰσόδημα εἰς τόν ὀριζόντιον. Ἡ γραμμή ASP παριστᾷ τό συνολικόν κοινωνικόν κόστος παραγωγῆς (aggregate supply price), ἡ δέ γραμμή $C + I + G$ τήν συνολικήν κοινωνικήν δαπάνην (aggregate demand price), συνισταμένην ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως (C), τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων (I) καί τῶν κυβερνητικῶν δαπανῶν (G). Εἰς τό σημεῖον τομῆς (E) τῆς γραμμῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης πρὸς τήν γραμμὴν τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ κόστους προσδιορίζεται τό ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ εἰσοδήματος (Y). Εἰς τό σημεῖον τοῦτο τό ἐθνικόν εἰσόδημα (Y), ἡ κοινωνική δαπάνη ($C + I + G$) καί τό συνολικόν κοινωνικόν κόστος παραγωγῆς (ASP) εἶναι ἴσα. Τό ἐθνικόν εἰσόδημα δέν δύναται νά εὑρίσκεται εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας Y, π.χ. εἰς τό ἐπίπεδον Y1. Διότι εἰς τό ἐν λόγω ἐπίπεδον ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη εἶναι μικρότερα τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ κόστους παραγωγῆς. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τά ἔσοδα τά ὁποῖα λαμβάνει τό σύνολον τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν δέν ἐπαρκοῦν διά τήν κάλυψιν τοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν, ἢ ἀπλούστερον, ὅτι οἱ καταναλωταί δέν ἀγοράζουν τό σύνολον τῶν ἀγαθῶν τά ὁποῖα παρήχθησαν ὑπό τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Λόγω ἀδυναμίας διαθέσεως τοῦ συνόλου τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν, οἱ ἐπιχειρηματίαι προβαίνουν εἰς μείωσιν τῆς παραγωγῆς, εἰς ἀπόλυσιν ἐργατῶν κλπ. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον τό ἐθνικόν εἰσόδημα κατέρχεται εἰς τό ἐπίπεδον Y, τό ὁποῖον εἶναι καί τό ἐπίπεδον ἰσορροπίας αὐτοῦ. Διότι μόνον εἰς τό ἐπίπεδον τοῦτο τό σύνολον τῶν ἐπιχειρηματιῶν δύναται νά διαθέσῃ πάντα τά παραχθέντα ἀγαθὰ ἄνευ οὐδεμιᾶς ζημίας. Ἐξ ἄλλου τό ἐθνικόν εἰσόδημα δέν δύναται νά εὑρίσκεται εἰς ἐπίπεδον κατώτερον τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας π.χ. εἰς τό ἐπίπεδον Y2. Διότι εἰς τό ἐπίπεδον τοῦτο ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τα ἔσοδα τά ὁποῖα λαμβάνει τό σύνολον τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν, δηλαδή ὅτι οἱ καταναλωταί ζητοῦν ποσότητα ἀγαθῶν μεγαλυτέραν ἐκείνης ἢ ὁποῖα ἤδη παράγεται. Οἱ ἐπιχειρηματίαι λόγῳ τοῦ ἡὑξημένου κέρδους, τό ὁποῖον πραγματοποιοῦν, θά προβοῦν, πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς των, εἰς πρόσληψιν νέου προσωπικοῦ, εἰς ἀγοράς ἡὑξημένων ποσοτήτων πρώτων ὑλῶν κλπ. Οὕτω θ' αὔξηθῇ τό ἐθνικόν εἰσόδημα μέχρι τοῦ ἐπιπέδου Y, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ τό ἐπίπεδον ἰσορροπίας αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως συνάγεται ὅτι τό ἐπίπεδον ἰσορροπίας

τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς κοινωνίας προσδιορίζεται ἐκ τοῦ σημείου τομῆς τῆς γραμμῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης καί τῆς γραμμῆς τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ κόστους.

3. Ἀντί τοῦ ἀνωτέρω τρόπου προσδιορισμοῦ τοῦ εἰσοδήματος ἰσορροπίας, χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε μία ἄλλη μέθοδος βασιζομένη εἰς σειράν διαφορετικῶν σκέψεων, καταλήγουσα ὅμως εἰς τά αὐτά ἀκριβῶς συμπεράσματα.

Οἱ δυνατοί τρόποι διαθέσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (Y) εἶναι δύο, ἡ κατανάλωσις (C) καί ἡ ἀποταμίευσις (S). Ἀπό πλευρᾶς ἐπομένως διαθέσεως τοῦ εἰσοδήματος λαμβάνομεν τήν ἐξῆς ταυτότητα:

$$Y = C + S \quad (1)$$

Ἐξ ἄλλου, τό ἐντός μιᾶς περιόδου ἐθνικόν εἰσόδημα ἀποτελεῖται ἀπό τά ἐντός τῆς περιόδου παραχθέντα καί καταναλωθέντα ἀγαθὰ (C), ἀπό τά παραχθέντα κεφαλαιουχικά ἀγαθὰ, ὡς ἐπίσης καί ἀπό τὰς πάσης φύσεως ἀποθέματα ἀγαθῶν τά ὅποια δέν κατέστη δυνατόν νά διατεθοῦν ἐντός τῆς περιόδου εἰς τήν ὁποίαν παρήχθησαν. Αἱ τελευταῖαι δύο κατηγορίαι ἀποτελοῦν τήν ἐπένδυσιν I. Ἀπό τῆς ἀπόψεως αὐτῆς λαμβάνομεν τήν ἐξῆς ταυτότητα:

$$Y = C + I \quad (2)$$

Ἐκ τῶν ταυτοτήτων (1) καί (2) λαμβάνεται:

$$\begin{aligned} Y - C &= I \\ Y - C &= S \end{aligned}$$

Καί συνεπῶς:

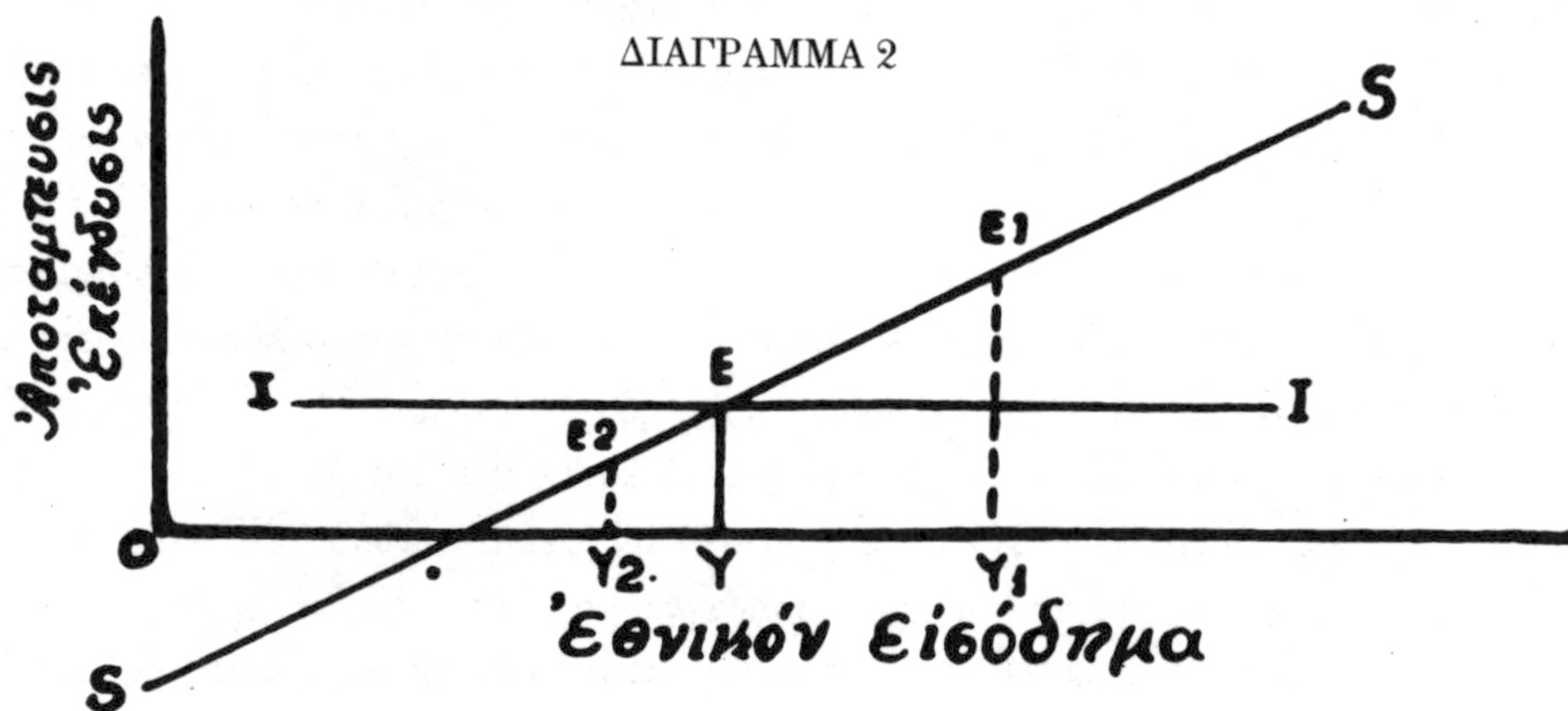
$$I \equiv S$$

Οὕτω μεταξύ ἀποταμιεύσεως καί ἐπενδύσεως ὑπάρχει εἰς πᾶσαν χρονικήν στιγμήν ἐξ ὀρισμοῦ ταυτότης. Ἡ ταυτότης αὕτη σημαίνει ὅτι καθ' ὃ ποσόν τό ἐθνικόν εἰσόδημα δέν καταναλίσκεται ἀλλ' ἀποταμιεύεται, κατὰ τό αὐτό ποσόν ἐπενδύεται ἢ ἀποθεματοποιεῖται. Εἶναι γνωστόν ὅτι ὑπό τήν σύγχρονον χρηματικήν διάρθρωσιν τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας ἡ ἀποταμίευσις καί ἡ ἐπένδυσις δέν λαμβάνουν χώραν ὑπό τῶν αὐτῶν ἀτομικῶν οἰκονομιῶν, οὔτε ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν αὐτῶν παραγόντων. Σημαντικόν ποσόν τῶν ἀποταμιεύσεων διενεργεῖται ὑπό τῶν καταναλωτικῶν οἰκονομικῶν μονάδων πρὸς διαφόρους σκοπούς (ἐπένδυσις εἰς κατοικίας, πρόνοια

διά τό μέλλον, κερδοσκοπική ἐκμετάλλευσις τῆς ἀποταμιεύσεως κλπ.). Ἐξ ἄλλου ὁ μεγαλύτερος ὄγκος τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν παράγεται ὑπό τῶν ἐπιχειρηματικῶν οἰκονομικῶν μονάδων ὠθουμένων ἐκ τοῦ κινήτρου τοῦ κέρδους. Ἡ χρηματοδότησις τῆς παραγωγῆς τῶν κεφαλαιουχικῶν αὐτῶν ἀγαθῶν διενεργεῖται εἴτε διά τῆς ἰδίας ἀποταμιεύσεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν εἴτε διά τοῦ δανεισμοῦ τῆς ἀποταμιεύσεως τῶν καταναλωτικῶν οἰκονομικῶν μονάδων εἴτε τέλος διά δημιουργουμένων πιστώσεων τοῦ τραπεζικοῦ συστήματος. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ γεγονότος ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ ἀποταμιευταί καί ἄλλοι οἱ ἐπενδυταί εἰς μίαν κοινωνίαν καί διάφορα τά ἐλατήρια τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν, εἰς πᾶσαν χρονικήν στιγμήν ἡ ἀποταμίευσις εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ἴση πρὸς τήν ἐπένδυσιν (κεφαλαιουχικά ἀγαθὰ πλέον ἀποθέματα). Διότι ἐάν ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμήν ὅτι οἱ καταναλωταί ἀποφασίζουν νά καταναλώσουν μικροτέραν ποσότητα ἐκείνης τῆς ὁποίας μέχρι τοῦδε κατηνάλισκον, ἤτοι αὐξήσουν τήν ἀποταμίευσιν των, εἰς χεῖρας τῶν παραγωγῶν θά παραμείνουν ἀναγκαίως ἀδιάθετα ἀγαθὰ ἴσης ἀξίας πρὸς τήν αὐξήσιν τῆς ἀποταμιεύσεως τῶν καταναλωτῶν. Τά ἀποθέματα ταῦτα ἀποτελοῦν δι' αὐτούς ἄκουσίαν ἐπένδυσιν, διά τῆς ὁποίας ὅμως ἐξασφαλίζεται ἡ ταυτότης μεταξύ ἀποταμιεύσεως καί ἐπενδύσεως.

Ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως, ἡ ταυτότης μεταξύ ἀποταμιεύσεως καί ἐπενδύσεως δέν σημαίνει ὅτι ἡ ἐκουσία ἐπένδυσις εἶναι κατ' ἀνάγκην ἴση πρὸς τήν ἐκουσίαν ἀποταμίευσιν. Ὅταν ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις ὑπερβαίνει τήν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν, λαμβάνει χώραν συσσώρευσις ἀδιαθέτων ἀγαθῶν εἰς χεῖρας τῶν παραγωγῶν, ἀκριβῶς διότι οἱ καταναλωταί ζητοῦν μικροτέραν ποσότητα ἀγαθῶν καταναλώσεως ἐκείνης τῆς ὁποίας παράγουν οἱ ἐπιχειρηματίαι. Λόγῳ ἀδυναμίας διαθέσεως τῶν ἀποθεμάτων αὐτῶν οἱ ἐπιχειρηματίαι προβαίνουν εἰς μείωσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί ἐπομένως τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ μείωσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος θά ἐξακολουθῇ μέχρι ὅτου ἡ ἀποταμίευσις μειωθῇ τόσον ὥστε νά καταστῇ ἴση πρὸς τήν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν. Ἀντιθέτως ἐάν ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις ὑπολείπεται τῆς ἐκουσίας ἐπενδύσεως, σημαίνει ὅτι οἱ καταναλωταί ζητοῦν μεγαλυτέραν ποσότητα ἀγαθῶν καταναλώσεως ἐκείνης τῆς ὁποίας παράγουν οἱ ἐπιχειρηματίαι. Διά νά ἀνταποκριθῶν εἰς τήν ηὔξημένην αὐτήν ζήτησιν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, οἱ ἐπιχειρηματίαι προβαίνουν εἰς αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς των συνεπαγομένων αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐξακολουθεῖ μέχρις ὅτου ἡ ἀποταμίευσις αὐξηθῇ τόσον ὥστε νά καταστῇ ἴση πρὸς τήν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως συνάγεται ὅτι τό εἰσόδημα ἰσορροπίας προσδιορίζεται εἰς τό ἐπίπεδον εἰς τό ὁποῖον ἡ ἐκουσία ἐπένδυσις εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἐκουσίαν ἀποταμίευσιν. Παραστατικῶς τοῦτο ἐμφαίνεται εἰς τό κάτωθι διάγραμμα:

Εἰς τό ἀνωτέρω διάγραμμα ἡ ἀποταμίευσις καί ἡ ἐπένδυσις μετροῦνται ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν τεταγμένων. Ἡ καμπύλη S παριστᾷ τό μέγεθος τῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὰ διάφορα ἐπίπεδα εἰσοδήματος. Ἡ καμπύλη I παριστᾷ τό μέγεθος τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὰ διάφορα ἐπίπεδα εἰσοδήματος. Αὕτη ὑπετέθη ὅτι παραμένει σταθερά εἰς πάντα τὰ ἐπίπεδα εἰσοδήματος. Τό εἰσόδημα ἰσορροπίας (Υ) προσδιορίζεται εἰς τό σημεῖον τομῆς (E) τῆς ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως πρὸν τὴν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν. Τό ἐθνικόν εἰσόδημα δέν δύναται νά εὑρίσκεται εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον ἢ κατώτερον τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας (E). Διότι ἐάν π.χ. τό ἐθνικόν εἰσόδημα εὑρίσκεται εἰς τό ἐπίπεδον E1, ἐπειδὴ εἰς τό ἐπίπεδον τοῦτο ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις ὑπερβαίνει τὴν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν, θά προκληθῇ μείωσις τοῦ εἰσοδήματος διὰ τούς ἀνωτέρω ἀναφερθέντας λόγους μέχρι τοῦ σημείου εἰς τό ὁποῖον ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις θά καταστῇ ἴση πρὸς τὴν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν ὅποτε θ' ἀποκατασταθῇ ἡ διαταραχθεῖσα ἰσορροπία. Αἱ ἀντίθετοι κινήσεις θά λάβουν χώραν ἐάν τό εἰσόδημα εὑρίσκεται εἰς τό ἐπίπεδον E2 διὰ τούς ἀνωτέρω ἀναφερθέντας λόγους.

4. Οὐσιώδες συμπέρασμα ἐξ ὅλης τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως εἶναι ὅτι τό εἰσόδημα ἰσορροπίας μιᾶς κοινωνίας δύναται νά μεταβληθῇ μόνον κατόπιν μεταβολῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης ἢ, ὅπερ τό αὐτό, μόνον κατόπιν διαταραχῆς τῆς ἰσότητος μεταξύ ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως καί ἐκουσίας ἐπενδύσεως.

Είναι άξιον ιδιαιτέρας σημειώσεως ότι μία αύξησις (μείωσις) τής συνολικής κοινωνικής δαπάνης προκαλεί πολλαπλασίαν αύξησιν (μείωσιν) του έθνικού εισοδήματος λόγω τής επενεργείας του πολλαπλασιαστού (βλ. λέξιν). Ό πολλαπλασιαστής ένεργεί κατά τρόπον ώστε διά μιās δεδομένης μεταβολής τής συνολικής κοινωνικής δαπάνης (επενδύσεων, καταναλώσεως ή κυβερνητικών δαπανών) νά προκαλείται πολλαπλασία μεταβολή του έθνικού εισοδήματος. Πρός κατανόησιν τούτου άς υποθέσωμεν ότι τό κράτος προβαίνει εις εκτέλεσιν ενός νέου ύδροηλεκτρικού έργου. Η αύξησις αύτη τών δημοσίων δαπανών θά δημιουργήσῃ αντίστοιχα εισοδήματα εις τούς ιδιοκτήτας τών παραγωγικών μέσων τών απασχοληθέντων εις τό ύδροηλεκτρικόν έργον. Έπομένως από τής στιγμής τής αύξήσεως τών δημοσίων δαπανών αύξάνεται ίσοπόσως τό έθνικόν εισόδημα. Αί συνέπειαι όμως τής κατασκευής του νέου έργου δέν θά τερματισθούν εις τό σημείον αυτό. Οί λαβόντες τό επί πλέον εισόδημα θά δαπανήσουν έν τμήμα τής αύξήσεως του εισοδήματός των, προσδιοριζόμενον εκ τής όριακής ροπής προς κατανάλωσιν (βλ. λέξιν) αυτών, δι' αγοράν αγαθών καταναλώσεως. Τούτο θά προκαλέσῃ αύξησιν τής παραγωγής καταναλωτικών αγαθών, αύξησιν τής απασχολήσεως εις τάς βιομηχανίας παραγωγής τών αγαθών αυτών καί έπομένως νέαν αύξησιν τών εισοδημάτων. Ούτω εις έτερος κύκλος εισοδηματιών θά εύρεθῇ μέ ηύξημένον εισόδημα. Έν τμήμα τής τοιαύτης αύξήσεως ανάλογον προς τήν όριακήν ροπήν προς κατανάλωσιν τών ως άνω εισοδηματιών θά δαπανηθῇ δι' αγαθά καταναλώσεως καί ως εκ τούτου θά προκαλέσῃ περαιτέρω αύξησιν του εισοδήματος καί τής απασχολήσεως. Έφ' όσον έξ εκάστης αύξήσεως τών εισοδημάτων έν μόνον τμήμα αυτών δαπανάται διά κατανάλωσιν, αί διαδοχικαί αύξήσεις του έθνικού εισοδήματος καθίστανται όλονέν μικρότεραι. Τελικώς τό άθροισμα τών διαδοχικών τούτων αύξήσεων θά είναι μεγαλύτερον τής αρχικής αύξήσεως τών δημοσίων δαπανών.

Έκ του άνωτέρω παραδείγματος προκύπτει ότι τό πόσας φορές περισσότερο τής αύξήσεως (μειώσεως) τής συνολικής κοινωνικής δαπάνης θά αύξηθῇ (μειωθῇ) τό έθνικόν εισόδημα, εξαρτάται εκ τής όριακής ροπής προς κατανάλωσιν. Αύτη αποτελεί τόν λόγον τής μεταβολής τής καταναλώσεως προς τήν μεταβολήν του εισοδήματος. Έάν δοθεῖσα μεταβολή του εισοδήματος κατά ΔΥ προκαλῇ μεταβολήν τής καταναλώσεως κατά ΔC, ή όριακή ροπή προς κατανάλωσιν α είναι:

$$\alpha = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

Ἡ ἔννοια τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν εἶναι οὐσιώδους σημασίας, διότι διὰ ταύτης δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐκ δεδομένης μεταβολῆς τοῦ εἰσοδήματος, κατὰ τί ποσοστὸν αὐτῆς θὰ μεταβληθῇ ἡ δαπάνη καὶ κατὰ τί ποσοστὸν ἡ ἀποταμίευσις καὶ αἱ λοιπαὶ διαρροαὶ (εἰσαγωγαί, φόροι κλπ.).

Ἐάν π.χ. $\alpha = 1/4$, τοῦτο σημαίνει ὅτι αὐξανομένου π.χ. τοῦ εἰσοδήματος κατὰ 100 ἑκατομμύρια δρχ., τὰ 75 ἑκατομμύρια θὰ δαπανηθοῦν διὰ κατανάλωσιν ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα θὰ διαρρεύσουν εἰς ἀποταμίευσιν, εἰς φόρους, εἰς εἰσαγωγὰς κλπ. ἀναλόγως τῶν ὀριακῶν ροπῶν αὐτῶν (βλ. λέξεις ὀριακὴ ροπή πρὸς ἀποταμίευσιν, ὀριακὴ ροπή πρὸς εἰσαγωγὰς, ὀριακὴ ροπή φόρων).

Ἐάν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν παραμένει σταθερά μεταβαλλομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν μαθηματικῶς τὸν βαθμὸν τῆς πολλαπλασιαστικῆς ἐπιδράσεως δεδομένης μεταβολῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐστω ὅτι ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ δαπάνη αὐξάνεται κατὰ ΔE . Ἡ τελικὴ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (ΔY) θὰ συνίσταται ἐκ τοῦ ἁθροίσματος τῶν διαδοχικῶν αὐξήσεων τῶν εἰσοδημάτων αἱ ὁποῖαι προκαλοῦνται, ὡς ἄνωτέρω ἀνελύθη, λόγῳ τῆς ἀρχικῆς αὐξήσεως τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης. Ἀμέσως μετὰ τὴν αὐξήσιν τῆς κοινωνικῆς δαπάνης κατὰ ΔE θ' αὐξηθῇ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν. Αἱ ἀτομικαὶ οἰκονομίαι αἱ ὁποῖαι θὰ λάβουν τὸ εἰσόδημα τοῦτο θὰ τὸ διαθέσουν ἀναλόγως πρὸς τὰ μεγέθη τῶν ὀριακῶν αὐτῶν ροπῶν. Οὕτω ἐκ τῆς κατὰ ΔE αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ποσὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν ὀριακὴν ροπήν πρὸς κατανάλωσιν α , ἥτοι ποσόν $\alpha \cdot \Delta E$, θὰ δαπανηθῇ, τὸ ὑπόλοιπον δέ θὰ διαρρεύσῃ εἰς ἀποταμίευσιν, φόρους, εἰσαγωγὰς κλπ. Ἐκ τῆς τοιαύτης νέας δαπάνης τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα θ' αὐξηθῇ κατὰ $\alpha \cdot \Delta E$, συνολικῶς δέ μετὰ τῆς προηγουμένης αὐξήσεως κατὰ: $\Delta E + \alpha \cdot \Delta E$. Ἐκ τῆς κατὰ $\alpha \cdot \Delta E$ δευτέρας αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ποσὸν ἴσον πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν α , ἥτοι ποσόν $\alpha \cdot \alpha \cdot \Delta E$ θὰ δαπανηθῇ, τὸ δέ ὑπόλοιπον θὰ διαρρεύσῃ ὡς ἄνωτέρω. Ἐκ τῆς νέας ταύτης δαπάνης θ' αὐξηθῇ περαιτέρω τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα κατὰ $\alpha \cdot \alpha \cdot \Delta E$, συνολικῶς δέ μετὰ τῶν προηγουμένων αὐξήσεων κατὰ:

$$\Delta E + \alpha \Delta E + \alpha^2 \Delta E$$

Ἡ διαδικασία αὕτη θὰ συνεχισθῇ ὡς ἑξῆς:

$$\Delta Y = \Delta E + \alpha \Delta E + \alpha^2 \Delta E + \alpha^3 \Delta E + \dots \quad (1)$$

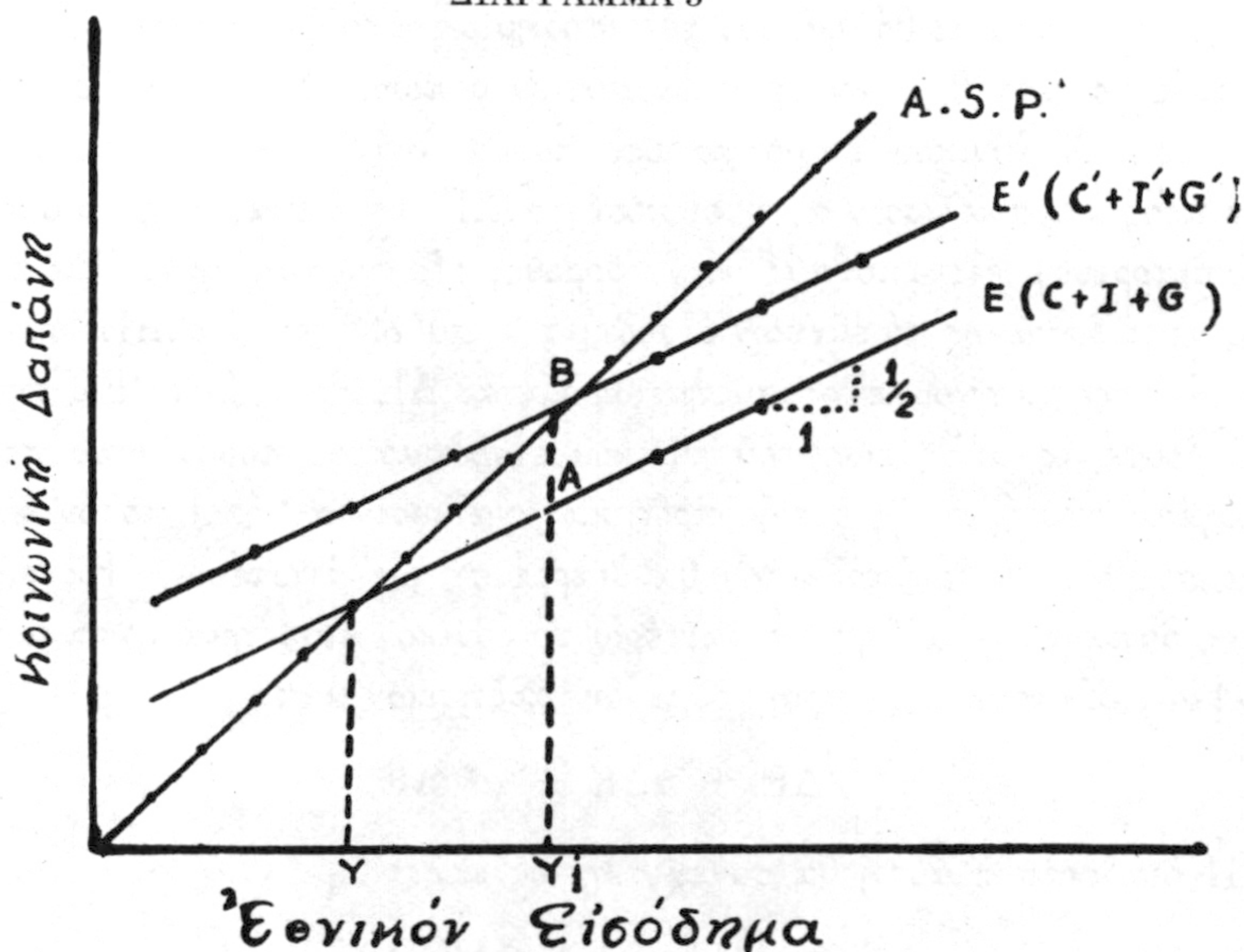
Τό δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως (1) ἀποτελεῖ φθίνουσαν γεωμετρικὴν πρόοδον μέ λόγον ἴσον πρὸς α , τό δέ ἄθροισμα τῶν ὅρων τῆς προόδου ταύτης συμφώνως πρὸς τόν γνωστόν τύπον ἰσοῦται πρὸς:

$$\Delta Y = \frac{1}{1-\alpha} \cdot \Delta E \quad (2)$$

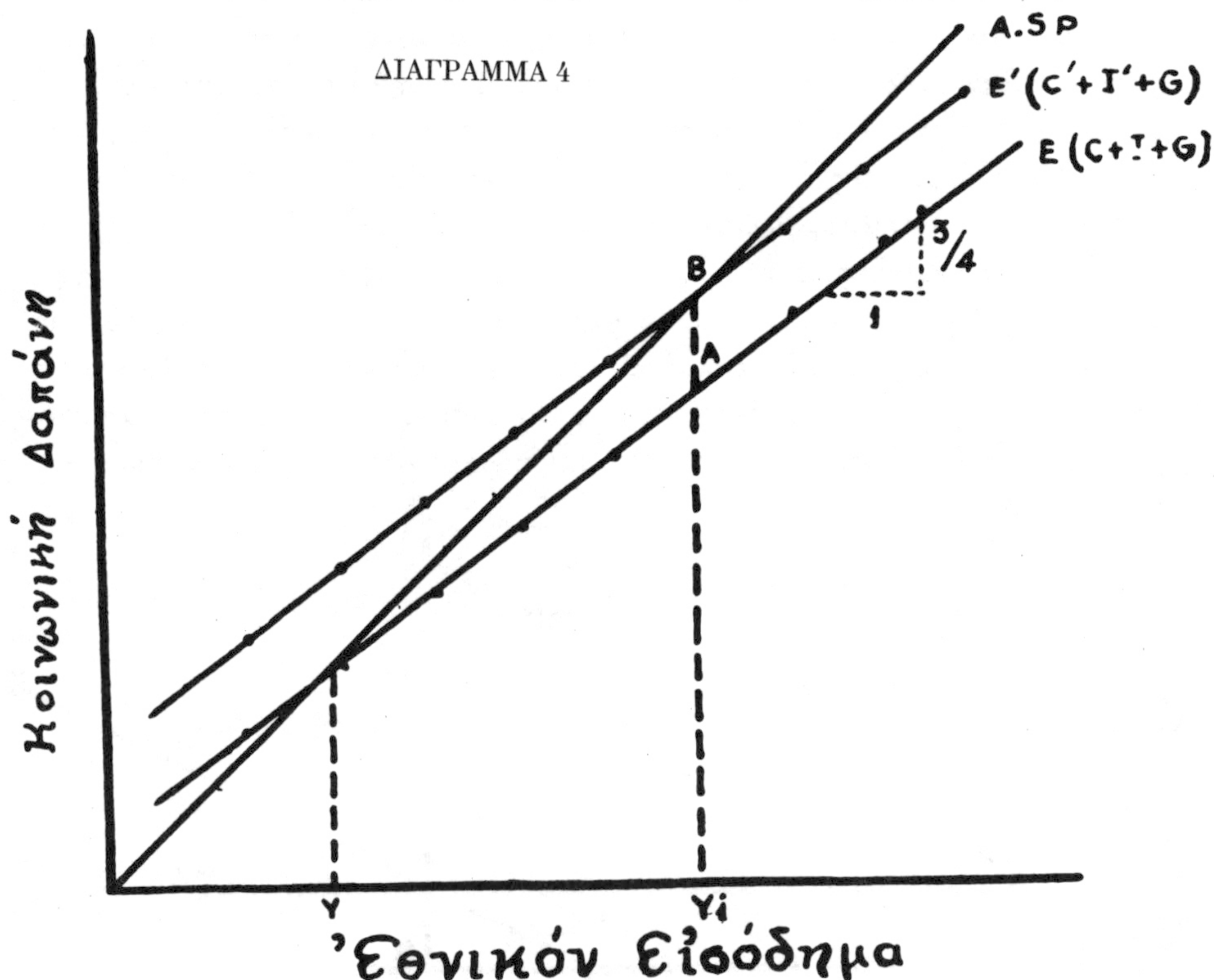
Ὁ συντελεστής $\frac{1}{1-\alpha}$ τῆς ἐξισώσεως (2) ἀποτελεῖ τόν πολλαπλασιαστήν τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης. Οὗτος δεικνύει τόν βαθμόν τῆς πολλαπλασιαστικῆς ἐπιδράσεως δεδομένης μεταβολῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ὁ πολλαπλασιαστής ἐπομένως ἰσοῦται πρὸς κλάσμα τό ὁποῖον ἔχει ὡς ἀριθμητήν τήν μονάδα καί ὡς παρανομαστήν τήν διαφοράν τῆς ὁριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν ἐκ τῆς μονάδος. Εἶναι προφανές ὅτι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ὁριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν, τόσοι μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀξία τοῦ πολλαπλασιαστοῦ καί ἐπομένως τόσοι μεγαλυτέρα θά εἶναι ἡ πολλαπλασιαστικὴ ἐπίδρασις δεδομένης αὐξήσεως τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος:

Ἡ πολλαπλασιαστικὴ ἐπίδρασις τῆς μεταβολῆς τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης δύναται νά παρασταθῇ διαγραμματικῶς ὡς κάτωθι:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

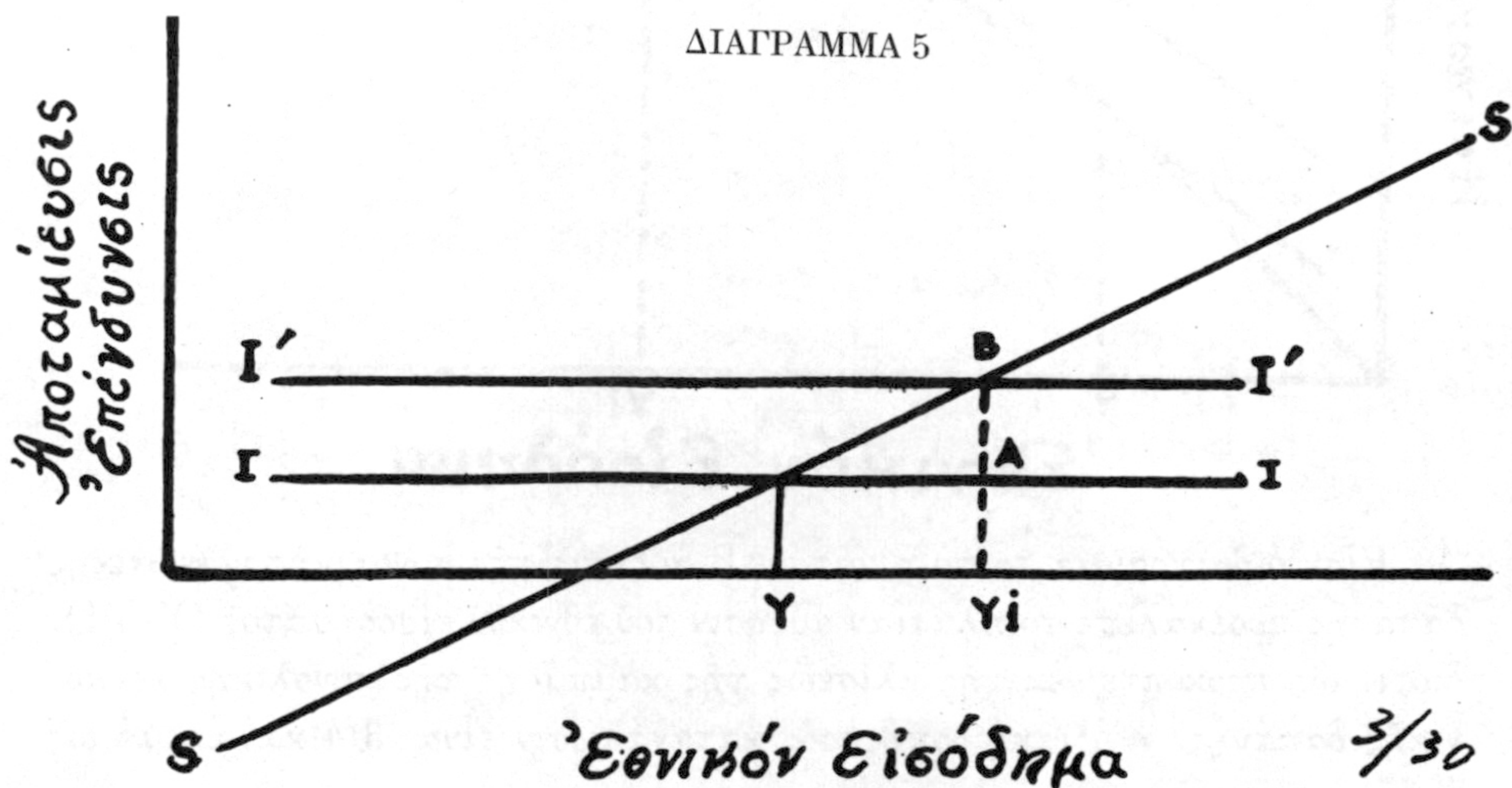

Εἰς τό ἀνωτέρω διάγραμμα ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη μετρεῖται εἰς τόν κάθετον ἄξονα τοῦ διαγράμματος καί τό ἐθνικόν εἰσοδήμα εἰς τόν ὀριζόντιον. Ἡ αὔξησις τῆς συνολικῆς δαπάνης ἀπό E εἰς E' , ἥτοι κατὰ AB , προεκάλεσε διπλασίαν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἥτοι κατὰ $Y - Y_1$. Τοῦτο διότι ἡ ὀριακή ροπή πρὸς κατανάλωσιν —ἡ ὁποία σημειωτέον προσδιορίζεται ἀπό τήν κλίσιν τῆς καμπύλης τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης— εἶναι $1/2$, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τό ἀνωτέρω διάγραμμα, καί ἐπομένως ἡ ἀξία τοῦ πολλαπλασιαστοῦ εἶναι 2. Ἐάν ἡ ὀριακή ροπή πρὸς κατανάλωσιν ἦτο μεγαλυτέρα, τότε ἡ αὐτή αὔξησις τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης θά προεκάλει μεγαλυτέραν πολλαπλασιαστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τό διάγραμμα ὑπ' ἀριθ. 4.

Εἰς τό διάγραμμα τοῦτο ἡ κατὰ AB αὔξησις τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης προεκάλεσε τριπλασίαν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ($Y - Y_1$), διότι, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς κλίσεως τῆς καμπύλης τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης, ἡ ὀριακή ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι $3/4$ καί ἐπομένως ἡ ἀξία τοῦ πολλαπλασιαστοῦ 4.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι τό εἰσόδημα ἰσορροπίας προσδιορίζεται εἰς τό ἐπίπεδον ἐκεῖνο εἰς τό ὁποῖον ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις ἐξισοῦται πρὸς τήν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν. Ἡ διαταραχή τῆς ἰσότητος ταύτης, προκαλουμένη εἴτε λόγῳ μεταβολῆς τῶν ἐπενδύσεων εἴτε λόγῳ μεταβολῆς τῆς ἀποταμιεύσεως, θά διαταράξῃ τήν ὑφισταμένην οἰκονομικήν ἰσορροπίαν ἣτις θά τείνῃ ν' ἀποκατασταθῇ ἐκ νέου διά μέσου τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τό εἰσόδημα ἰσορροπίας θά μεταβληθῇ μέχρι τοῦ σημείου εἰς τό ὁποῖον ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις θά καταστῇ ἐκ νέου ἴση πρὸς τήν ἐκουσίαν ἐπένδυσιν. Οὕτω, ἐάν π.χ. αἱ ἐπενδύσεις αὐξηθοῦν κατὰ 10 ἑκατομμύρια δρχ. πέραν τοῦ μέχρι τοῦδε ἐπιπέδου εἰς τό ὁποῖον ὑφίστατο οἰκονομική ἰσορροπία καί ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ ὀριακή ροπή πρὸς ἀποταμίευσιν (βλέπε λέξιν) εἶναι $1/3$, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης οἰκονομικῆς ἰσορροπίας τό ἐθνικόν εἰσόδημα θά αὐξηθῇ κατὰ 30 ἑκατομμύρια δρχ. Ἐκ τῆς αὐξήσεως ταύτης τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος προκαλεῖται αὐξήσις τῆς ἀποταμιεύσεως 10 ἑκατομμυρίων ($30 \text{ ἑκατομμύρια} \times 1/3$), ἥτοι ἡ δημιουργουμένη ἀποταμίευσις ἐξισοῦται πρὸς τήν ἀρχικὴν ἐπένδυσιν ἀποκαθισταμένης οὕτω τῆς ἰσορροπίας μεταξύ τῶν δύο τούτων μεγεθῶν. Αἱ ἀντίθετοι κινήσεις θά λάβουν χώραν εἰς περίπτωσιν πτώσεως τῶν ἐπενδύσεων. Ἡ πολλαπλασία μεταβολή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἢ προκαλουμένη κατόπιν διαταραχῆς τῆς ἰσορροπίας μεταξύ ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως καί ἐπενδύσεως δύναται νά παρασταθῇ διαγραμματικῶς ὡς κάτωθι:

Εἰς τό ἀνωτέρω διάγραμμα ἡ ἀποταμιεύσις καί αἱ ἐπενδύσεις μετροῦνται εἰς τόν κάθετον ἄξονα καί τό ἐθνικόν εἰσόδημα εἰς τόν ὀριζόντιον. Εἰς τό ἐπίπεδον ἐπενδύσεων I τό εἰσόδημα ἰσορροπίας εἶναι Υ', διότι μόνον εἰς τό μέγεθος τοῦτο εἰσοδήματος ὑφίσταται ἰσότης μεταξύ ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως καί ἐκουσίας ἐπενδύσεως. Ἡ αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων ἀπό I εἰς I', ἥτοι κατά AB, διετάραξε τήν ἰσορροπίαν μεταξύ ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως καί ἐπενδύσεως. Ἡ νέα ἰσορροπία ἀποκατεστάθη εἰς τό σημεῖον B. Τοῦτο ἔλαβε χώραν διά πολλαπλασίας μεταβολῆς τοῦ εἰσοδήματος ἀπό Υ'1 εἰς Υ' διά μέσου τῆς ὁποίας κατέστη δυνατή ἡ αὔξησις τῆς ἀποταμιεύσεως κατά ποσόν ἴσον πρὸς τήν ἀρχικὴν αὔξησιν τῶν ἐπενδύσεων.

5. Ἀνωτέρω ἐγένετο ἀνάλυσις τοῦ τρόπου κατὰ τόν ὁποῖον μία μεταβολή τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης προκαλεῖ μεταβολήν τοῦ εἰσοδήματος ἰσορροπίας τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Ἄς ἔλθωμεν εἰδικώτερον εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρους προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἐλέχθη (II, 1) ὅτι ἡ συνολικὴ κοινωνικὴ δαπάνη μεταβάλλεται λόγω μεταβολῆς ἑνὸς τῶν συνιστώντων αὐτὴν στοιχείων, ἥτοι τῆς καταναλώσεως τῶν ἐπενδύσεων ἢ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τό πρόβλημα ἐπομένως τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης εἶναι πρόβλημα ἀναλύσεως τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς καταναλώσεως τῶν ἐπενδύσεων καί δημοσίων δαπανῶν, οἵτινες ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει προσδιορίζουν τήν συνολικὴν κοινωνικὴν δαπάνην καί τό ἐθνικόν εἰσόδημα. Πρὸς τό πρόβλημα τοῦτο συνδέεται ἡ ἀνάλυσις τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν ἐλλιπῆ τήν συνολικὴν κοινωνικὴν δαπάνην εἰς τὰς ὠρίμους οἰκονομίας καί τῶν δυνατοτήτων αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται πρὸς αὔξησιν αὐτῆς.

α) Ἡ ἐπένδυσις (βλ. λέξιν) ὡς προσδιοριστικός παράγων τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος

Ἡ ἐπένδυσις ἀποτελεῖ τόν δυναμικώτερον παράγοντα εἰς τήν διαδικασίαν τῆς συστολῆς καί διαστολῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Μία αὐτόνομος αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων προκαλεῖ κατ' ἀρχὴν πολλαπλασίαν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος λόγω τῆς ἐπενεργείας τοῦ πολλαπλασιαστοῦ. Ἡ αὔξησις ὅμως αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δυνατόν νά προκαλέσῃ περαιτέρω αὔξησιν τῶν ἐπενδύσεων λόγω τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἐπιταχυντοῦ (βλ.

έπιταχύνσεως αρχή). Ἡ νέα αὕτη αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων ὁδηγεῖ εἰς νέαν πολλαπλασίαν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος, ἐκ τῆς ὁποίας δυνατόν νά προκληθῇ νέα αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων κ.ο.κ. Οὕτω τίθεται εἰς κίνησιν μία σπειροειδῆς αὔξητική διαδικασία μεταξύ ἐπενδύσεων καί εἰσοδήματος, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς συνεχῶς ἀνώτερον ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως καί εἰσοδήματος ἰσορροπίας τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Αἱ ἀντίθετοι κινήσεις θά λάβουν χώραν εἰς περίπτωσιν μειώσεως τῶν ἐπενδύσεων, ὅποτε θά τεθῇ εἰς κίνησιν ἡ λεγομένη «ἀντιπληθωρική σπεῖρα», ὁδηγοῦσα εἰς ὁλονέν χαμηλότερα ἐπίπεδα ἀπασχολήσεως καί εἰσοδήματος ἰσορροπίας.

Οἱ ἄμεσοι προσδιοριστικοί παράγοντες τῶν ἐπενδύσεων εἶναι ἡ ὀριακή ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων (βλ. λέξιν) καί τό ἐπίπεδον τοῦ τόκου (βλ. λέξιν).

Ἡ ὀριακή ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων προσδιορίζεται ἀπό τήν προσδοκωμένην πρόσοδον (βλέπε λέξιν), τό μέγεθος τῆς ὁποίας ἐκφράζει τήν κρατοῦσαν εὐνοϊκὴν ἢ δυσμενῆ κατάστασιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν προσδοκιῶν καί ἀπό τό κόστος ἀντικαταστάσεως τῶν ἐπενδύσεων. Αὐξανομένου τοῦ ὄγκου τῶν ἐπενδύσεων μειοῦται ἡ ὀριακή ἀποδοτικότητα αὐτῶν ἀφ' ἑνός λόγῳ μειώσεως τῆς προσδοκωμένης προσόδου (κατ' ἀκολουθίαν αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν), ἀφ' ἑτέρου λόγῳ αὐξήσεως τοῦ κόστους ἀντικαταστάσεως (κατ' ἀκολουθίαν αὐξήσεως τῶν ἀμοιβῶν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν). Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι εἰς χώρας μέ μεγάλην συσσώρευσιν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, ὡς εἶναι αἱ ὠριμοὶ οἰκονομίαι, αἱ εὐκαιρίαι νέων ἐπενδύσεων εἶναι περιορισμέναι ἀκριβῶς λόγῳ τῆς χαμηλῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων αὐτῶν. Ἡ αὔξησις τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων καθίσταται δυνατή εἴτε δι' αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἴτε διὰ μεταβολῆς εἰς τὰς τεχνολογικάς συνθήκας τῆς παραγωγῆς εἴτε τέλος διὰ μεταβολῆς τῶν προσδοκιῶν τῶν ἐπιχειρηματιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξαρτῶνται ἐκ ψυχολογικῶν κυρίως παραγόντων.

Ἡ ἀνάληψις νέων ἐπενδύσεων προσδιορίζεται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καί ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου. Τοῦτο διότι μία νέα ἐπένδυσις θ' ἀναληφθῇ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ ὀριακή ἀποδοτικότης αὐτῆς εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ τόκου τῶν δανειακῶν κεφαλαίων. Δεδομένης ἐπομένως τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων, ὅσον χαμηλότερον εἶναι τό ἐπίπεδον τοῦ τόκου, τόσοις μεγαλύτερος θά εἶναι ὁ ὄγκος τῶν νέων ἐπενδύσεων καί ἀντιθέτως. Τό ἐπίπεδον τοῦ τόκου προσδιορίζεται τέλος ἐκ τῆς προσφορᾶς καί ζητήσεως χρήματος (βλ. λέξεις). Ἡ προσφορά χρήματος ρυθμίζεται ἐκ τῆς

ἐκάστοτε ἀσκουμένης ὑπὸ τῶν νομισματικῶν ἀρχῶν νομισματικῆς καί πιστωτικῆς πολιτικῆς ἐνῶ ἡ ζήτησις (προτίμησις ρευστότητος) (βλ. λέξιν) ἐπηρεάζεται μέχρις ἐνός βαθμοῦ ἐκ τῶν μεταβολῶν τοῦ τόκου. Ὅταν ὅμως ὁ τόκος εἶναι πολὺ χαμηλός, ἡ προτίμησις ρευστότητος παρουσιάζει ἀπειρον ἐλαστικότητα εἰς τρόπον ὥστε οἰαδήποτε αὐξήσις τῆς προσφορᾶς χρήματος δέν καθιστᾷ δυνατὴν τὴν περαιτέρω κάμψιν τοῦ τόκου.

Εἰς τὰς ὠρίμους οἰκονομίας, λόγῳ τῆς χαμηλῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων δέν καθίσταται δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις διὰ νέας ἐπενδύσεις τῆς ὁλονέν αὐξανομένης ἀποταμιεύσεως, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐνδογενῆ τάσιν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος πρὸς ἀναλογικῶς μεγαλυτέραν ἀποταμίευσιν αὐξανομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Οὕτω ἡ ἀποταμίευσις, καθισταμένη μεγαλυτέρα τῆς ἐκουσίας ἐπενδύσεως, προκαλεῖ διαταραχὴν, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, ἡ ἀποκατάστασις τῆς ὁποίας λαμβάνει χώραν διὰ πτώσεως τοῦ εἰσοδήματος ἰσορροπίας εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Κατὰ τὴν κλασικὴν ἀντίληψιν ἡ τοιαύτη κάμψις δέν δύναται νὰ συμβῇ, διότι ἡ αὐξήσις τῶν ἀποταμιεύσεων πέραν τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐπενδύσεων θά συνεπήγετο κάμψιν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου διὰ τῆς ὁποίας θά ἠϋξάνετο ἡ ἀποδοτικότης τῶν ἐπενδύσεων, δημιουργουμένων οὕτω εὐκαιριῶν διὰ νέας ἐπενδύσεις. Ἡ ἀποψις ὅμως αὕτη τῶν κλασικῶν δέν ἀληθεύει διότι, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, ὑφ' ὠρισμένας συνθήκας ἡ πτώσις τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου δέν καθίσταται δυνατὴ παρ' ὅλην τὴν αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς χρήματος λόγῳ τῆς ἀπείρου ἐλαστικότητος τῆς προτιμήσεως ρευστότητος. Δι' αὐτόν ἀκριβῶς τὸν λόγον ὑπὸ συνθήκας ὑποαπασχολήσεως ἢ εἰς περιόδους οἰκονομικῆς ὑφέσεως, λόγῳ τῆς πλήρους ἐλαστικότητος τῆς προτιμήσεως ρευστότητος καί τῆς ἀνελαστικότητος τῶν ἐπενδύσεων πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ τόκου, ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ ἀποδεικνύεται ἀνίσχυρος νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν ὄγκον τῶν ἐπενδύσεων καί διὰ μέσου αὐτῶν τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, δι' αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς χρήματος. Ἡ αὐξήσις τῶν ἐπενδύσεων, καί κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, καθίσταται δυνατὴ δι' αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς χρήματος, ὅταν ἡ μὲν προτίμησις ρευστότητος παρουσιάζῃ μικράν ἐλαστικότητα, ἐνῶ αἱ ἐπενδύσεις μεγάλην τοιαύτην, ἐν σχέσει πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ τόκου. Ἀμφότεραι αἱ προϋποθέσεις σπανίως δύνανται νὰ ὑφίστανται εἰς οἰκονομίας μὲ ὑποαπασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἐπομένως, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἐπενδύσεων, ἡ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καθίσταται δυνατὴ μόνον διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος

τῶν ἐπενδύσεων. Ἡ ὀριακή ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων δύναται ν' αὐξηθῇ ἐάν αὐξηθῇ ἡ προσδοκωμένη πρόσοδος ἢ μειωθῇ τό κόστος ἀντικαταστάσεως. Τό κόστος ἀντικαταστάσεως προσδιοριζόμενον ἐκ τῶν φυσικῶν κυρίως καί τεχνολογικῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς δέν δύναται νά μεταβληθῇ τουλάχιστον βραχυχρονίως, ἡ δέ προσδοκωμένη πρόσοδος προσδιοριζόμενη ἐκ ψυχολογικῶν κυρίως παραγόντων (βλ. λέξιν προσδοκία ἐπιχειρηματικά) δύναται νά μεταβληθῇ μόνον διά μεταβολῆς τῶν ἐπιχειρηματικῶν προσδοκιῶν. Αἱ προσδοκίαι τῶν ἐπιχειρηματιῶν παίζουν βεβαίως οὐσιώδη ρόλον διά τήν αὐξήσιν τῶν ἐπενδύσεων καί τήν διά ταύτης αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ὑπό συνθήκας ὅμως ὑποαπασχολήσεως ἢ εἰς περιόδους οἰκονομικῆς ὑφέσεως, αἱ ἐπιχειρηματικά προσδοκία παραμένουν δυσμενεῖς ἐφ' ὅσον ἡ κατανάλωσις διατηρεῖται εἰς χαμηλά ἐπίπεδα καί δέν λαμβάνει χώραν μεταβολή τῶν τεχνολογικῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς ὥστε νά προκαλέσῃ κάμψιν εἰς τό κόστος ἀντικαταστάσεως τῶν ἐπενδύσεων.

β) Ἡ κατανάλωσις (βλέπε λέξιν) ὡς προσδιοριστικός παράγων τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος

Ἡ κατανάλωσις ἀποτελεῖ τό τμήμα ἐκεῖνο τοῦ εἰσοδήματος τό ὁποῖον δαπανᾶται δι' ἀγοράν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἡ κατανάλωσις ἀποτελεῖ τό δεύτερον βασικόν στοιχεῖον τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης καί ἐπομένως ἡ μεταβολή ταύτης συνεπάγεται μεταβολήν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Δεδομένη μεταβολή τῆς καταναλώσεως δύναται ὡσαύτως νά προκαλέσῃ ὑφ' ὠρισμένας συνθήκας πολλαπλασίαν μεταβολήν τῶν ἐπενδύσεων λόγῳ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἐπιταχυντοῦ ἐκ τῆς ὁποίας προκαλεῖται περαιτέρω μεταβολή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Οἱ βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες τῆς καταναλώσεως εἶναι τό ἐθνικόν εἰσόδημα καί ἡ ροπή πρός κατανάλωσιν.

Αὐξανομένου (μειουμένου) τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, αὐξάνεται (μειοῦται) τό ἀπόλυτον μέγεθος τῆς καταναλώσεως. Τοῦτο διότι, ὡς εἶναι προφανές, ὅσον μεγαλύτερον εἰσόδημα ἔχει ἓν πρόσωπον ἢ μία κοινωνία, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ κατανάλωσις αὐτῆς. Ἐνῶ ὅμως μία π.χ. αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος προκαλεῖ αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως, ἡ τελευταία αὕτη αὐξήσις δέν εἶναι ἀνάλογος πρός τήν αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Αὐξανομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ κατανάλωσις αὐξά-

νεται αναλογικῶς ὀλιγώτερον τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, εἰς τρόπον ὥστε ὁ λόγος μεταξύ καταναλώσεως καί ἐθνικοῦ εἰσοδήματος νά καθίσταται συνεχῶς μικρότερος. Ἀναγκαία συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τό ἐπίπεδον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς κοινωνίας, τόσο μικρότερον εἶναι τό ποσοστόν ἐκ τούτου τό ὅποιον διατίθεται διά κατανάλωσιν.

Τό ποσοστόν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τό ὅποιον διατίθεται διά κατανάλωσιν εἰς ἕκαστον ἐπίπεδον εἰσοδήματος καλεῖται ροπή πρὸς κατανάλωσιν (βλ. λέξιν). Αὕτη ἀποτελεῖ τόν δεύτερον προσδιοριστικόν παράγοντα τῆς καταναλώσεως. Εἰς κοινωνίας μέ χαμηλόν ἐπίπεδον εἰσοδήματος, ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι ὑψηλή, διότι τό εἰσόδημα μόλις ἐπαρκεῖ διά τήν κάλυψιν τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας. Ἀντιθέτως, ὅσον προχωροῦμεν εἰς κοινωνίας μέ ἀνώτερα ἐπίπεδα εἰσοδήματος, ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν καθίσταται συνεχῶς μικροτέρα, διότι τό εἰσόδημα εἶναι τόσο μέγαλον ὥστε μετά τήν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν εἰς καταναλωτικά ἀγαθὰ νά παραμένῃ συνεχῶς μεγαλύτερον ποσόν δι' ἀποταμίευσιν. Ὅ,τι συμβαίνει μέ τὰς κοινωνίας αἱ ὁποῖαι ἔχουν διάφορα ἐπίπεδα εἰσοδήματος, τό αὐτό συμβαίνει ἀναφορικῶς πρὸς τήν ροπήν πρὸς κατανάλωσιν καί μέ τὰ πρόσωπα καί τὰς κοινωνικάς τάξεις μέ διάφορα μεγέθη εἰσοδήματος. Τά ἄτομα μέ χαμηλόν εἰσόδημα καί αἱ κατώτεραι εἰσοδηματικά τάξεις παρουσιάζουν μεγάλην ροπήν πρὸς κατανάλωσιν ἐνῶ τό ἀντίθετον συμβαίνει διά τὰ πρόσωπα μέ μέγαλον εἰσόδημα καί διά τὰς ἀνωτέρας εἰσοδηματικάς τάξεις.

Ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν ἐκάστου ἐπιπέδου εἰσοδήματος προσδιορίζεται ἐκ ψυχολογικῶν κυρίως παραγόντων ὡς εἶναι αἱ καταναλωτικά συνήθειαι καί ἄλλα ψυχολογικά χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τά ὁποῖα δέν μεταβάλλονται ἐντός βραχείου χρονικοῦ διαστήματος. Ἐπομένως, βραχυχρονίως, ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τῶν εἰσοδηματικῶν τάξεων καί τῆς κοινωνίας ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι δεδομένη. Μακροχρονίως ὅμως ἡ μεταβολή τῶν καταναλωτικῶν συνηθειῶν συνεπάγεται μεταβολήν τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως δύναται νά συναχθοῦν δύο οὐσιώδη συμπεράσματα ὅσον ἀφορᾷ τόν ρόλον τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς καταναλώσεως εἰς τήν διαμόρφωσιν τοῦ ὕψους τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι τό ἐθνικόν εἰσόδημα, ἥτοι ὁ πρῶτος προσδιοριστικός παράγων τῆς καταναλώσεως, αὐξάνει. Ἐπειδή, ὅμως, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν βραχυχρονίως εἶναι δεδομένη, ἡ κατα-

νάλωσις θ' αὐξηθῇ ἀναλογικῶς ὀλιγώτερον τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Διὰ νά διατηρηθῇ ἐπομένως τό ηὔξημένον ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος θά πρέπει ἡ δημιουργηθεῖσα διαφορά μεταξύ εἰσοδήματος καί καταναλώσεως, ἥτοι ἡ ἀποταμίευσις, νά δαπανηθῇ δι' ἐπενδύσεις. Ἐφ' ὅσον τοῦτο δέν καταστῇ δυνατόν, ἡ συνολική κοινωνική δαπάνη (κατανάλωσις καί ἐπένδυσις) θά εἶναι ἀνεπαρκής διὰ νά διατηρήσῃ τό ηὔξημένον εἰσόδημα, ὅποτε τοῦτο θά ἐπανέλθῃ εἰς τό πρό τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐπίπεδον. Ἐάν, δηλαδή, τό ἐθνικόν εἰσόδημα αὐξηθῇ κατὰ 20 ἑκατομμύρια δρχ., ἐκ τῶν ὁποίων καταναλίσκονται βάσει τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τά 12 ἑκατομμύρια δρχ., διὰ νά διατηρηθῇ τό μετὰ τήν αὔξησιν νέον ἐπίπεδον εἰσοδήματος θά πρέπει τά ὑπόλοιπα 8 ἑκατομμύρια δρχ. νά δαπανηθοῦν διὰ νέας ἐπενδύσεις πέραν τῶν μέχρι τοῦδε διενεργουμένων. Ἐάν τοῦτο δέν συμβῇ, τό εἰσόδημα θά μειωθῇ κατὰ 20 ἑκατομμύρια δρχ.

Ὅσον αὐξάνεται τό ἐθνικόν εἰσόδημα μιᾶς κοινωνίας, τόσον περισσότερο διευρύνεται τό κενόν μεταξύ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί καταναλώσεως (ἀποταμίευσις), διότι τόσον μικρότερα καθίσταται ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν. Ἐπομένως, ὅσον αὐξάνει τό ἐθνικόν εἰσόδημα μιᾶς κοινωνίας, τόσον μεγαλύτερος ὄγκος ἐπενδύσεων ἀσχεῖται πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀνωτέρω κενοῦ καί διατήρησιν τοῦ ηὔξημένου μεγέθους εἰσοδήματος. Εἰς χώρας ὅμως μέ ὑψηλόν ἐπίπεδον εἰσοδήματος ὑφίσταται ἤδη σημαντική συσσώρευσις παγίου κεφαλαίου, ἥτις συνεπάγεται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, κάμψιν τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπενδύσεων. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ εὐκαιρίαι διὰ νέας ἐπενδύσεις εἰς τὰς χώρας αὐτάς εἶναι περιορισμέναι καί ἐπομένως δέν καθίσταται δυνατή ἡ κάλυψις τοῦ συνεχῶς διευρυνομένου κενοῦ μεταξύ εἰσοδήματος καί καταναλώσεως. Ἀναγκαία συνέπεια τῆς τοιαύτης δυσκολίας ἐπενδύσεως τῆς συνεχῶς συσσωρευομένης ἀποταμιεύσεως, εἶναι ἡ κάμψις τῆς ἀπασχολήσεως καί τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, διὰ τῆς ὁποίας προκαλεῖται μείωσις τῆς ἀποταμιεύσεως μέχρι τοῦ σημείου εἰς τό ὁποῖον αὕτη καθίσταται ἴση πρὸς τὰς ἤδη διενεργουμένας ἐπενδύσεις, καλυπτομένου οὕτω τοῦ ἀρχικῶς δημιουργηθέντος κενοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως συνάγεται ὅτι τὰ ἄμεσα αἷτια τῆς ἐλλειμματικότητος τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης τῶν ὠρίμων οἰκονομιῶν, εἰς τήν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ διατήρησις τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν ἰσορροπίας εἰς ἐπίπεδον κατώτερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, εἶναι κυρίως δύο: α) Ἡ συνεχῶς φθίνουσα ροπή πρὸς κατανάλωσιν αὐξανομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐπειδὴ, αὐξανομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ κατανάλωσις αὐξάνει ἀναλογικῶς ὀλιγώτερον, ἐάν ἡ διαφορά

ἀποταμιευθῇ χωρίς νά καταστῇ δυνατόν νά ἐπενδυθῇ, θά προκληθῇ μείωσις τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης συνεπαγομένης μείωσιν τῆς ἀπασχολήσεως καί τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. β) Ἡ συνεχῶς φθίνουσα ὀριακή ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων αὐξανομένου τοῦ ὄγκου τῶν ἐπενδύσεων. Ἐπειδὴ εἰς τὰς πλουσίας οἰκονομίας ἡ ὀριακή ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων εἶναι χαμηλὴ λόγῳ σημαντικῆς συσσωρεύσεως παγίου κεφαλαίου, ἡ, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, συνεχῶς αὐξανομένη ἀποταμίευσις δέν καθίσταται δυνατόν νά ἐπενδυθῇ.

Τό δεύτερον οὐσιῶδες συμπέρασμα ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν παραγόντων τῆς καταναλώσεως εἶναι τό ἐξῆς: Δεδομένου τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί ὑποτιθεμένων σταθερῶν τῶν ἐπενδύσεων καί τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἡ αὐξησης τῆς καταναλώσεως καί ἡ δι' αὐτῆς αὐξησης τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι δυνατὴ μόνον δι' αὐξήσεως τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν. Ἡ αὐξησης τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν θά προκαλέσῃ αὐξησης τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί περαιτέρω αὐξησης τῆς καταναλώσεως. Ἐξ ὧν ὅμως ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν, προσδιοριζομένη ἐκ τῆς ψυχολογίας τῶν καταναλωτῶν, εἶναι δεδομένη βραχυχρονίως. Εἶναι σημαντικῶς δύσκολον νά μεταβάλῃ τις τὰς συνηθείας τῶν καταναλωτῶν καί ἐπομένως τὴν ροπήν αὐτῶν πρὸς κατανάλωσιν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν ὠρισμένοι δυνατότητες αὐξητικοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τῆς κοινωνίας ἐν τῷ συνόλῳ. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι εἰς μίαν κοινωνίαν αἱ κατώτεραι εἰσοδηματικαὶ τάξεις παρουσιάζουν ὑψηλὴν ροπήν πρὸς κατανάλωσιν, ἐνῶ αἱ ἀνώτεραι εἰσοδηματικαὶ τάξεις χαμηλὴν τοιαύτην. Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης προκύπτει ὅτι, ἐάν διὰ τῆς λήψεως διαφόρων μέτρων π.χ. φορολογικῶν, ἐλάμβανε χώραν ἀνακατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς ὄφελος τῶν κατωτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων, θά προεκαλεῖτο αὐξησης τῆς καταναλώσεως τῶν τάξεων αὐτῶν καί μείωσις τῆς ἀποταμιεύσεως τῶν ἀνωτέρων τοιούτων. Τοῦτο θά συνεπήγετο αὐξησης τῆς μέσης ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας, διὰ τῆς ὁποίας θά καθίστατο δυνατὴ ἡ αὐξησης τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

γ) Αἱ δημόσιαι δαπάναι ὡς προσδιοριστικός παράγων τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος

Εὐκόλως δύναται νά συναχθῇ πόσον προβληματικὴ καθίσταται ἡ διατήρησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς ἐπίπεδον πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν

παραγωγικών μέσων εκ μόνης της επιδράσεως της ιδιωτικής καταναλώσεως και επενδύσεως εις οικονομίας του εξεταζομένου τύπου. Τοῦτο διότι τόσον ἡ κατανάλωσις ὅσον καί ἡ ἐπένδυσις προσδιορίζονται ἐν τελευταία ἀναλύσει ἀπό ψυχολογικούς παράγοντας (ροπή πρὸς κατανάλωσιν - πρὸς ἐπένδυσιν), οἵτινες δυσκόλως δύνανται νά μεταβληθοῦν τουλάχιστον βραχυχρονίως. Αἱ δημόσιαι δαπάναι, αἱ ὁποῖαι συνιστοῦν τό τρίτον στοιχεῖον τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης, διαφέρουν οὐσιωδῶς τῆς ιδιωτικῆς καταναλώσεως καί τῶν ιδιωτικῶν ἐπενδύσεων, διότι δέν ἐξαρτῶνται αὐταὶ ἐξ οἰκονομικῶν μεταβλητῶν ὡς εἶναι ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν ἢ ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότητα τῶν ἐπενδύσεων. Αἱ δημόσιαι δαπάναι ἀποτελοῦν αὐτόνομον μεταβλητήν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τό ἐκάστοτε μέγεθος αὐτῶν δέν προσδιορίζεται ἀμέσως ἐξ οἰκονομικῶν παραγόντων ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐκάστοτε ἀποφάσεων τῶν δημοσιονομικῶν ἀρχῶν. Λόγῳ τῆς ιδιότητος αὐτῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν, αὐταὶ ἀποτελοῦν τό ἰσχυρότερον μέσον αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς οικονομίας μέ ἀνεπαρκῆ κοινωνικὴν δαπάνην. Εἰς περίπτωσιν ὑποαπασχολήσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων ὀφειλομένης εἰς ἀνεπάρκειαν τῶν ιδιωτικῶν δαπανῶν καταναλώσεως καί ἐπενδύσεως, ἡ δημοσία οἰκονομία τοῦ κράτους πρὸς τόν σκοπὸν αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως καί τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος συμπληρῶναι τό ἔλλειμμα τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης δι' ἐφαρμογῆς καταλλήλου δημοσιονομικῆς πολιτικῆς.

Τὰ μέσα ἀσκήσεως δημοσιονομικῆς πολιτικῆς πρὸς τόν σκοπὸν συμπληρώσεως τοῦ ἐλλείμματος τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης καί τῆς διὰ ταύτης αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι τρία:

α) Αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς εἰς τοὺς φορολογικούς συντελεστάς. Ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται δημοσιονομικὴ πολιτικὴ τοῦ ἐλλειμματικοῦ προϋπολογισμοῦ (βλ. λ. ἐλλειμματικοῦ προϋπολογισμοῦ πολιτικὴ) δι' αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (deficit spending policy). β) Μείωσις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν ἄνευ μεταβολῆς τῶν φόρων. Ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται δημοσιονομικὴ πολιτικὴ τοῦ ἐλλειμματικοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ μείωσεως τῶν φόρων (deficit without spending policy), καί γ) Αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐν συσχετισμῷ πρὸς ἰσὸ-ποσον αὐξήσιν τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν εἰς τρόπον ὥστε ὁ προϋπολογισμός νά εἶναι ἰσοσκελισμένος εἰς τό νέον ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται ἐπεκτατικὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ δι' ἰσοσκελισμένου προϋπολογισμοῦ (spending without deficit policy).

Αἱ δύο πρῶται μέθοδοι, διὰ τῶν ὁποίων δημιουργεῖται ἔλλειμμα εἰς τόν

κρατικόν προϋπολογισμόν, προκαλοῦν αὐξήσιν τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης συνεπαγομένης πολλαπλασίαν αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος λόγω τῆς ἐπενεργείας τοῦ πολλαπλασιαστοῦ. Ἡ τελευταία μέθοδος θεωρεῖται ὡς δύσκολος τρόπος αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως (βλ. λ. θεώρημα τοῦ ἰσοσκελισμένου προϋπολογισμοῦ).

III. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΜΕ ΠΛΗΡΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ

Εἰς οἰκονομίας μέ ἄργοῦντα παραγωγικά μέσα (βλ. II), πᾶσα αὐξήσις τῆς κοινωνικῆς δαπάνης ὁδηγεῖ κατ' ἀρχήν εἰς πολλαπλασίαν αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἥτοι τοῦ φυσικοῦ ὄγκου παραγωγῆς. Ἐφ' ὅσον ἐπομένως εὐρισκόμεθα κάτω τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, δυνάμεθα κατ' ἀρχήν νά ἐπιτυγχάνωμεν συνεχῇ αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δι' ἀπλῆς αὐξήσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης. Τοῦτο διότι λόγω ὑπάρξεως παραγωγικῶν μέσων ἐκτός τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ἡ παραγωγή ἀγαθῶν εἶναι, εἰς μεγαλύτερον ἢ μικρότερον βαθμόν, ἐλαστική ἐν σχέσει πρὸς τήν αὐξήσιν τῆς κοινωνικῆς δαπάνης.

Ἡ τοιαύτη δυνατότης αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δι' αὐξήσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης ὑφίσταται, ὡς εἶναι προφανές, μέχρις ὅτου προσεγγίσωμεν εἰς τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς πάντες οἱ παραγωγικοὶ συντελεσταὶ ἀπορροφηθοῦν εἰς τήν παραγωγικὴν διαδικασίαν, ἡ ἐλαστικότης τῆς παραγωγῆς ἐν σχέσει πρὸς τήν αὐξήσιν τῆς κοινωνικῆς δαπάνης καθίσταται ἴση πρὸς τό μηδέν λόγω ἀκριβῶς τῆς πλήρους ἀνελαστικότητος τῆς προσφορᾶς παραγωγικῶν μέσων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πᾶσα αὐξήσις τῆς κοινωνικῆς δαπάνης πέραν τοῦ εἰς τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἀντιστοιχοῦντος κοινωνικοῦ προϊόντος, προσκρούουσα εἰς πλήρη ἀνελαστικότητα τῆς παραγωγῆς, ἀπολήγει εἰς ὕψωσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Ἡ αὐξήσις αὕτη τῶν τιμῶν σημαίνει βεβαίως αὐξήσιν τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων τῶν μελῶν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, χωρὶς ὅμως ἀντίστοιχον αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἥτοι τοῦ φυσικοῦ ὄγκου παραγωγῆς. Ἐπομένως, ἡ αὐξήσις τῆς κοινωνικῆς δαπάνης πέραν τοῦ εἰς τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἀντιστοι-

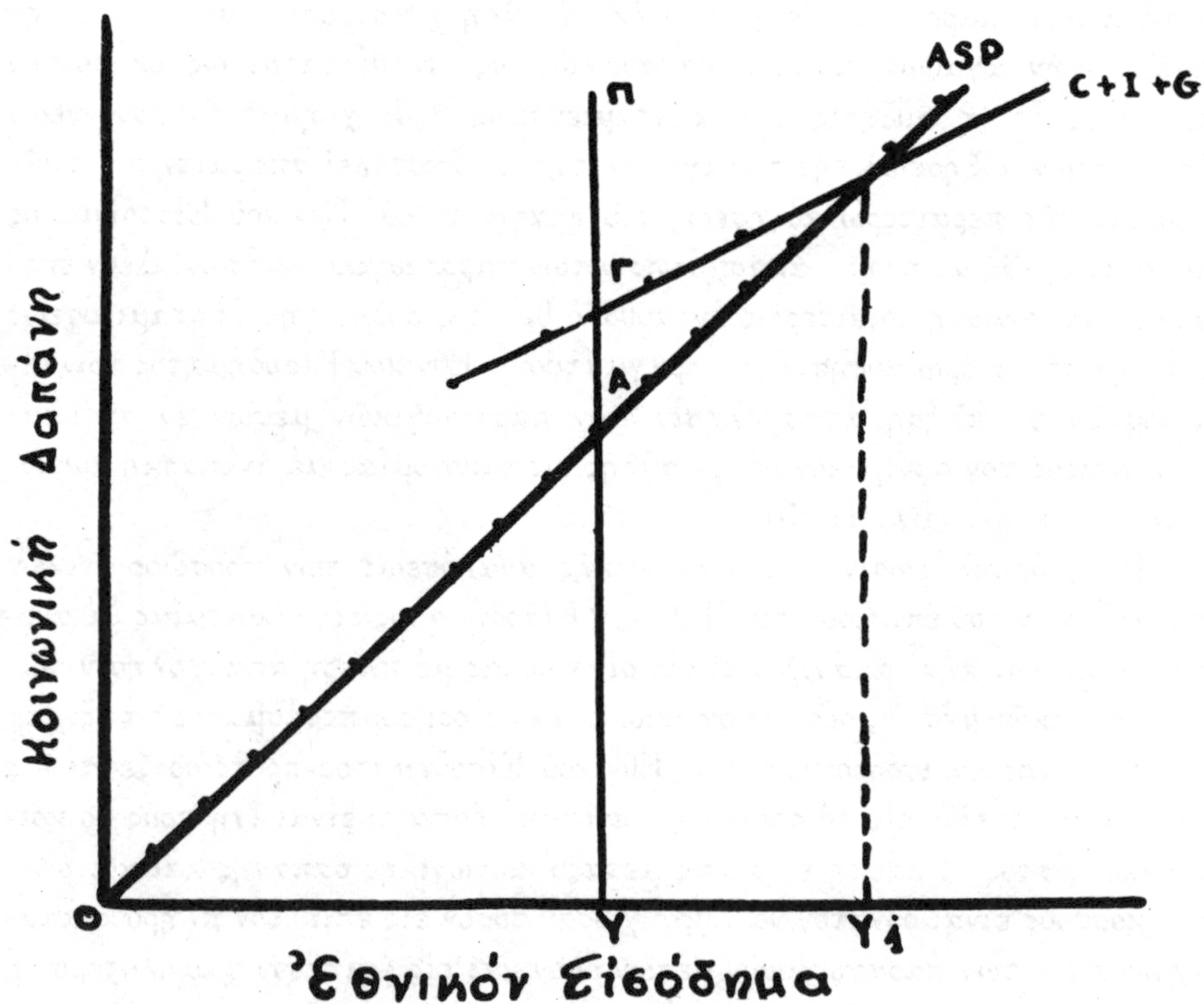
χοῦντος κοινωνικοῦ προϊόντος (κοινωνικοῦ κόστους) ὁδηγεῖ βεβαίως εἰς αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ αὐξήσις ὅμως αὕτη δέν εἶναι πραγματική ἀλλά πληθωρική, ἥ, ὡς συνήθως λέγεται, ὀνομαστική.

Τό κενόν τό ὁποῖον προκαλεῖται ὅταν ἡ κοινωνική δαπάνη ὑπερβαίνει τό κοινωνικόν προϊόν τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως καλεῖται συνήθως «πληθωρικόν κενόν». Τοιοῦτον κενόν δημιουργεῖται λόγω αὐξήσεως ἑνός ἐκ τῶν τριῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς κοινωνικῆς δαπάνης (καταναλώσεως, ἐπενδύσεως, κυβερνητικῶν δαπανῶν) εἰς οἰκονομίας μὴ διαθετούσας περιθώρια περαιτέρω αὐξήσεως τοῦ φυσικοῦ ὄγκου παραγωγῆς, λόγω πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν αὐτῆς. Ἐάν διά τῆς ἐφαρμογῆς καταλλήλου νομισματικῆς καί δημοσιονομικῆς πολιτικῆς δέν ἀπορροφηθῇ ἡ ὑπό τάς ἀνωτέρω συνθήκας δημιουργουμένη κοινωνική ὑπερζήτησις, τό πληθωρικόν κενόν θά κλείσῃ δι' ἀνοικτοῦ πληθωρισμοῦ, ἥτοι διά πληθωρικῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος περί τῆς ὁποίας ἐγένετο ἤδη λόγος. Ἡ πληθωρική αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος θά εἶναι βεβαίως πολλαπλασία τοῦ ἀρχικῶς δημιουργηθέντος πληθωρικοῦ κενοῦ. Τοῦτο διότι ὁ πολλαπλασιαστής δέν ἐνεργεῖ μόνον εἰς περίπτωσιν μεταβολῆς τῆς κοινωνικῆς δαπάνης ὑπό συνθήκας ὑποαπασχολήσεως ἀλλά καί εἰς περίπτωσιν μεταβολῆς τῆς κοινωνικῆς δαπάνης εἰς οἰκονομίας μέ ἀνελαστικήν προσφοράν παραγωγικῶν μέσων.

Ἡ πληθωρική αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος λόγω αὐξήσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης πέραν τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἐμφαίνεται εἰς τό διάγραμμα 6.

Εἰς τό διάγραμμα 6 ἡ κοινωνική δαπάνη μετρεῖται εἰς τόν κάθετον ἄξονα καί τό ἐθνικόν εἰσόδημα εἰς τόν ὀριζόντιον, ὡς συνήθως. Ἡ κάθετος γραμμὴ ΠΥ ἀποτελεῖ τήν γραμμὴν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων, πέραν τῆς ὁποίας δέν καθίσταται δυνατὴ περαιτέρω αὐξήσις τοῦ φυσικοῦ ὄγκου παραγωγῆς. Ἡ κοινωνική δαπάνη $C + I + G$ εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ εἰς τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως διαθεσίμου κοινωνικοῦ προϊόντος A , κατὰ $ΑΓ$. Τό πλεόνασμα $ΑΓ$ τῆς κοινωνικῆς δαπάνης ἀποτελεῖ τό λεγόμενον πληθωρικόν κενόν. Ἐάν ἡ πλεονάζουσα κοινωνική δαπάνη δέν ἀπορροφηθῇ δι' ἐφαρμογῆς καταλλήλου δημοσιονομικῆς καί νομισματικῆς πολιτικῆς, ὁδηγεῖ εἰς πληθωρικήν αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Εἰς τό ἀνωτέρω διάγραμμα ἡ πληθωρική αὐξήσις τοῦ εἰσοδήματος ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῆς κοινωνικῆς ὑπερζήτησεως εἶναι ἴση πρὸς $ΥΥ1$. Ἡ αὐξήσις αὕτη εἶναι πολλαπλασία τοῦ πληθωρικοῦ κενοῦ $ΑΓ$ λόγω τῆς ἐπενεργείας τοῦ πολλαπλασιαστοῦ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως συνάγεται ὅτι εἰς οἰκονομίας μέ πλήρη ἀπασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων δέν καθίσταται δυνατή ἡ αὐξήσις τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δι' αὐξήσεως τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δαπάνης ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς οἰκονομίας μέ ἀργοῦντα παραγωγικά μέσα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρωτεύοντα ρόλον διά τήν περαιτέρω αὐξήσιν τοῦ φυσικοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς παίζει διά τούς τύπους αὐτούς οἰκονομιῶν ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος (βλέπε λέξιν) τῶν εἰς τήν διάθεσιν τῆς οἰκονομίας εὐρισκομένων παραγωγικῶν μέσων.

Ἡ χρησιμοποίησις τελειοτέρων μεθόδων παραγωγῆς καί ἡ διενέργεια νέων ἐπενδύσεων μεγαλυτέρας παραγωγικότητος ἐν σχέσει πρὸς τὰς παλαιάς τοιαύτας θά καταστήσουν δυνατὴν τήν αὐξήσιν τοῦ κατά κεφαλὴν ἐργατικοῦ παραγομένου προϊόντος, ἥτοι τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Ἡ διενέργεια ὅμως νέων ἐπενδύσεων πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότη-

τος, καθίσταται δυνατή, υπό συνθήκας πλήρους απασχολήσεως, μόνον δι' αποσπάσεως παραγωγικῶν μέσων ἐκ τῶν ἤδη χρησιμοποιουμένων εἰς τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν τελικῆς καταναλώσεως. Καθίσταται ὡς ἐκ τούτου προφανές ὅτι ἡ αὐξήσις τῆς ἀποταμιεύσεως πρὸς χρηματοδότησιν νέων ἐπενδύσεων αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς περαιτέρω αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς οἰκονομίας μέ πλήρη απασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων. Δέον ἐπομένως νά τονισθῇ ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα ὁ θετικός ρόλος τῆς ἀποταμιεύσεως διὰ τὴν περαιτέρω αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῶν οἰκονομιῶν μέ πλήρη απασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τόν ἀρνητικόν ρόλον αὐτῆς εἰς οἰκονομίας μέ ἀνεπαρκῆ κοινωνικὴν δαπάνην. (Βλ. II, 5).

Πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς οἰκονομίας μέ ἀνεπαρκῆ κοινωνικὴν δαπάνην καί εἰς οἰκονομίας μέ πλήρη απασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων, δέον νά σημειωθοῦν ἐν εἴδει συμπεράσματος τὰ ἑξῆς:

Τό ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος προσδιορίζεται εἰς τό σημεῖον ἐκεῖνο εἰς τό ὁποῖον ἡ κοινωνικὴ δαπάνη εἶναι ἴση πρὸς το κοινωνικό κόστος. Τοιαύτη ἐξίσωσις μεταξύ κοινωνικῆς δαπάνης καί κοινωνικοῦ κόστους εἶναι δυνατόν νά λάβῃ χώραν τόσον εἰς ἐπίπεδον πλήρους απασχολήσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων ὅσον καί εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον ἢ ὑψηλότερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους απασχολήσεως. Ὅταν εἰς ἐπίπεδον πλήρους απασχολήσεως ἡ κοινωνικὴ ζήτησις εἶναι ἴση πρὸς τό κοινωνικόν κόστος, τό διαμορφούμενον ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἶναι optimum. Τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους απασχολήσεως ἀποτελεῖ τό κοινωνικοοικονομικῶς ἐπιθυμητόν ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Διότι, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, μία μείωσις τῆς κοινωνικῆς δαπάνης κάτω τοῦ εἰς τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους απασχολήσεως ἀντιστοιχοῦντος κοινωνικοῦ προϊόντος θά διαταράξῃ τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους απασχολήσεως. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας θά λάβῃ κατ' ἀνάγκην χώραν διὰ μειώσεως τῆς παραγωγῆς τῆς απασχολήσεως καί τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία θά εὗρεθῇ μέ μικρότερον πραγματικόν Ἐθνικόν Εἰσόδημα, διότι ὠρισμένη ποσότης ἐκ τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς μέσων θά τεθῇ ἐκτός τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τοῦ ἐπιπέδου ὑποαπασχολήσεως μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους απασχολήσεως καθίσταται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατή

μόνον δι' αύξήσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης (Καταναλώσεως, Ἐπενδύσεως ἢ Δημοσίων δαπανῶν).

Ἐξ ἄλλου μία αὔξησις τῆς κοινωνικῆς δαπάνης πέραν τοῦ εἰς τό ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἀντιστοιχοῦντος κοινωνικοῦ προϊόντος θά διαταράξῃ ἐπίσης τήν ἰσορροπίαν τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας δέν καθίσταται ἐνταῦθα δυνατή δι' αύξήσεως τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀλλά δι' ὑψώσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Πρός τοῦτο τίθεται εἰς κίνησιν μία πληθωρική διαδικασία συνεπαγομένη πληθωρικήν μόνον αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ πλήρης ἀπασχόλησις τῶν παραγωγικῶν μέσων διατηρεῖται ἀλλά ἡ κοινωνική οἰκονομία ὑφίσταται τάς δυσμενεῖς κοινωνικάς καί οἰκονομικάς συνεπείας τοῦ πληθωρισμοῦ. Ἡ ἀποκατάστασις οἰκονομικῆς ἰσορροπίας εἰς ἐπίπεδον πλήρους ἀπασχολήσεως ἄνευ πληθωρισμοῦ εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατή διά μείωσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης, συνεπαγομένης μείωσιν τῆς πληθωρικῆς αύξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

IV. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Εἰδικήν, τέλος, περίπτωσιν ἀναλύσεως τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀποτελοῦν αἱ ὑπανάπτυκτοι οἰκονομίαι. Βασικά χαρακτηριστικά τῶν οἰκονομιῶν αὐτῶν εἶναι ἀφ' ἑνός ἡ ἀσυμμετρία τῶν σχετικῶν ποσοτήτων τῶν παραγωγικῶν μέσων, ἀφ' ἑτέρου τό χαμηλόν ἐπίπεδον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (κατά κεφαλὴν), τό ὁποῖον συνεπάγεται σημαντικῶς ὑψηλήν ροπήν πρὸς κατανάλωσιν.

Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ ἀσυμμετρία τῶν σχετικῶν ποσοτήτων τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν σημαίνει πλεονάζουσαν ποσότητα τοῦ ἑνός παραγωγικοῦ συντελεστοῦ, ὅταν οἱ ἄλλοι εὐρίσκονται εἰς πλήρη ἀπασχόλησιν. Εἶναι προφανές ὅτι, ὑπό τοιαύτας συνθήκας, ἡ αὔξησις τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δέν καθίσταται δυνατή δι' αύξήσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης ὡς δύναται τοῦτο νά συμβῇ εἰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας μέ ἀργοῦντα παραγωγικά μέσα. Τοῦτο διότι ἡ αὔξησις τῆς κοινωνικῆς δαπάνης εἰς τάς οἰκονομίας αὐτάς θά προσκρούσῃ εἰς ἀνελαστικότητα τῆς προσφορᾶς τῶν λοιπῶν, πλὴν τοῦ πλεονάζοντος, παραγωγικῶν μέσων μέ συνέπειαν τήν ὑψώσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Θά προκληθῇ καί εἰς τήν προκει-

μένην περίπτωσιν πληθωρική μόνον αύξησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὁμοία ἀκριβῶς μέ ἐκείνην ἣτις λαμβάνει χώραν εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας μέ πλήρη ἀπασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων (βλ. ΙΙΙ) ὅταν αὐξάνεται ἡ κοινωνική δαπάνη αὐτῶν. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ὁ κίνδυνος τοῦ πληθωρισμοῦ ἐν περιπτώσει αὐξήσεως τῆς κοινωνικῆς δαπάνης εἶναι ἐξ ἴσου σοβαρός, ὡς εἶναι οὗτος εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας οἰκονομίας μέ πλήρη ἀπασχόλησιν, παρά τό γεγονός ὅτι εἰς τὰς πρώτας ὑφίσταται ὑποαπασχόλησις εἰς ὠρισμένον παραγωγικόν συντελεστήν. Τοῦτο βεβαίως συνάγεται καί ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι σύνηθες τό φαινόμενον τῆς συνυπάρξεως πληθωρισμοῦ καί ἐκτεταμένης ὑποαπασχολήσεως.

Ἐξ ἄλλου δέν δύναται νά ὑποστηριχθῇ ὅτι εἶναι δυνατή ἡ ἐπίτευξις πλήρους ἀπασχολήσεως τοῦ πλεονάζοντος παραγωγικοῦ συντελεστοῦ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν καί ἡ διά ταύτης αύξησις τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν διά τῆς ἀπεριορίστου ὑποκαταστάσεως τῶν ἐλλειπόντων παραγωγικῶν συντελεστῶν διά τοῦ πλεονάζοντος τοιούτου. Ἡ ἀπεριορίστος δυνατότης ὑποκαταστάσεως μεταξύ τῶν παραγωγικῶν μέσων, ἣτις κατά τούς νεοκλασικούς λαμβάνει χώραν μέσῳ τῆς ἀπροσκόπτου λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, ἐξασφαλίζούσης πάντοτε πλήρη ἀπασχόλησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων, δέν ἔχει ἀπόλυτον ἰσχύν. Διότι, εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀσυμμετρία μεταξύ τῶν παραγωγικῶν μέσων καί ἡ συνεπεία ταύτης διαρθρωτική ὑποαπασχόλησις εἰς ὠρισμένον παραγωγικόν συντελεστήν δέν θά ὑφίστατο ἐάν ὑπῆρχε ἀπεριορίστος δυνατότης ὑποκαταστάσεως.

Μόνος, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δυνατός τρόπος ἐπιτεύξεως πλήρους ἀπασχολήσεως τοῦ πλεονάζοντος παραγωγικοῦ συντελεστοῦ καί αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι ἡ ταυτόχρονος αύξησις τῶν ἐν ἀνεπαρκείᾳ παραγωγικῶν μέσων.

Τά συνηθέστερον ἐν ἀνεπαρκείᾳ παραγωγικά μέσα εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας εἶναι τό παρηγμένον κεφάλαιον καί ἡ εἰδικευμένη ἐργασία.

Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ὑπάρχει τόσον ποσοτική ὅσον καί ποιοτική ἔλλειψις πραγματικοῦ κεφαλαίου. Κατ' ἀρχήν ἐλλείπουν ἀπό τὰς οἰκονομίας αὐτάς αἱ βασικαί ἐπενδύσεις (συγκοινωνίας, ἐγγειοβελτιώσεως, ἐξηλεκτρισμοῦ, ἐκπαιδεύσεως, δημοσίας υγείας), αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι πρὸς δημιουργίαν τοῦ καταλλήλου οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος διά τήν ἱδρυσιν βιομηχανιῶν παραγωγῆς ἐμπορευμάτων ὑπό τοῦ ἰδιωτικοῦ

τομέως καί διά τήν ανάπτυξιν τῆς ἐν γένει ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος. Ἡ συμβολή τῶν βασικῶν ἐπενδύσεων εἰς τήν οἰκονομικήν ανάπτυξιν τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν συνίσταται εἰς τήν δημιουργίαν τῶν λεγομένων «ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν» διά τὰς παραγωγικάς οἰκονομικάς μονάδας, συνεπαγομένων μείωσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας οἱ ἐπιχειρηματίαι δεικνύουν ἀπροθυμίαν ὅσον ἀφορᾷ τήν διάθεσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν των κερδῶν πρός ἴδρυσιν νέων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀκριβῶς διότι ἐλλείπουν αἱ βασικά ἐπενδύσεις αἱ ὁποῖαι θά ἐξησφάλιζον χαμηλόν κόστος παραγωγῆς τῶν παραγωγικῶν οἰκονομικῶν μονάδων. Ἡ ἀνάληψις τῶν βασικῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δέν εἶναι βεβαίως δυνατή ὑπό τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, διότι αἱ ἐν λόγῳ ἐπενδύσεις παρουσιάζουν σημαντικῶς χαμηλὴν ἀποδοτικότητα παρ' ὅλον ὅτι ἡ συμβολή αὐτῶν εἰς τήν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας εἶναι σημαντική.

Ἐξ ἄλλου, ἐκτός τῶν βασικῶν δημοσίων ἐπενδύσεων, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν εἶναι ἡ αὔξεις τόσο εἰς ἑκτασιν ὅσον καί εἰς ἔντασιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, διά τῶν ὁποίων θά καταστῇ δυνατή ἡ ἀπορρόφησις τοῦ πλεονάζοντος παραγωγικοῦ συντελεστοῦ. Κριτήριον τοῦ εἴδους τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων αἱ ὁποῖαι δέον νά διενεργηθοῦν, θά πρέπει νά εἶναι ἡ αὔξεις τῆς παραγωγικότητος τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Ἡ προώθησις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ὑψηλῆς παραγωγικότητος καθίσταται δυνατή δι' ἀσκήσεως ὑπό τοῦ κράτους καταλλήλου οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ὡς εἶναι ἡ χρησιμοποίησις φορολογικῶν κινήτρων καί ἡ παροχή διαφόρων διοικητικῶν διευκολύνσεων.

Τό βασικώτερον ὅμως πρόβλημα, τό ὁποῖον ἀντιμετωπίζουν αἱ ὑπαναπτυκτοὶ οἰκονομίαι, εἶναι τό πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως (βλ. λέξιν *οἰκονομική ἀνάπτυξις*). Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἐν λόγῳ ἐπενδύσεων διά νέου χρήματος δέον κατ' ἀρχήν νά ἀποκλεισθῇ, διότι αὕτη θά ὀδηγήσῃ εἰς πληθωρισμόν συμφώνως πρὸς τὰ ἐν ἀρχῇ λεχθέντα. Μεταξύ διενεργείας τῶν ἐπενδύσεων καί ἀποδόσεως αὐτῶν ὑπάρχει σημαντικὴ χρονικὴ ὑστέρησις. Ἡ ἐν τῷ μεταξύ ὅμως δημιουργουμένη κοινωνικὴ δαπάνη —λόγῳ τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων αὐτῶν διά νέου χρήματος— θά προσκρούσῃ εἰς ἀνελαστικότητα τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἀγαθῶν συνεπαγομένην πληθωρικήν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ τοιαύτη μορφή χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως προκαλεῖ κατ' ἀνάγκην πληθωρισμόν, ὅστις δυνατόν νά ματαιώσῃ τελικῶς πᾶσαν προσπάθειαν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ ἐνδεδειγμένη ἐπομένως μορφή χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἡ ἐγγχωρία ἀποταμίευσις καί ἡ ἀποταμίευσις τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἡ ἐγγχωρία ἀποταμίευσις εἶναι βεβαίως ἐντελῶς ἀνεπαρκής πρὸς χρηματοδότησιν τῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο διότι εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι, ὡς ἐλέγχθη, σημαντικῶς ὑψηλὴ λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος τῶν οἰκονομιῶν αὐτῶν. Ὁ ἀναγκαστικός περιορισμός τῆς καταναλώσεως τῶν κατωτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων, πρὸς τὸν σκοπὸν διευρύνσεως τῆς ἀποταμιευτικῆς βάσεως, θά συνεπήγετο δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παραγωγικῆς ικανότητος τοῦ πληθυσμοῦ, διότι τό εἰσόδημα αὐτῶν μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν ὑπάρξεως. Ἐπαρκεῖς δυνατότητες ἀναγκαστικοῦ περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως ὑφίστανται ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀνωτέρας εἰσοδηματικὰς τάξεις, αἱ ὁποῖαι διαθέτουν σημαντικόν ποσοστὸν τοῦ εἰσοδήματός των εἰς πολυτελῆ κατανάλωσιν. Ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ ἀποτελεῖ ἐν προκειμένῳ ἰσχυρόν μέσον περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως τῶν ἀνωτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων πρὸς τὸν σκοπὸν διευρύνσεως τῆς βάσεως χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἐγγχωρίας ἀποταμιεύσεως πρὸς χρηματοδότησιν τῶν ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν προσφυγὴν τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν εἰς τὴν ἀποταμίευσιν τῆς ἀλλοδαπῆς. Τὰ ξένα ἀποταμιευτικὰ κεφάλαια παίζουν ἀναμφιβόλως σημαίνοντα ρόλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν τοῦ καπιταλιστικοῦ κόσμου.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως συνάγεται ὅτι ἡ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται τό πρόβλημα τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί τοῦ περιορισμοῦ τῆς ὑποαπασχολήσεως εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι τελείως διάφορος ἐκείνης τῶν ἀνεπτυγμένων οἰκονομιῶν μέ ἀργοῦντα παραγωγικά μέσα. Εἰς τὰς τελευταίας ἡ ὑποαπασχόλησις καί ἡ κάμψις τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς κοινωνικῆς δαπάνης, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ἐνδογενὴς τάσις τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος πρὸς ἀναλογικῶς μεγαλυτέραν αὐξήσιν τῆς ἀποταμιεύσεως αὐξανομένου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως εἶναι δυνατὴ εἰς τοὺς τύπους αὐτοὺς οἰκονομιῶν εἴτε διὰ μειώσεως τῆς ἀποταμιεύσεως (αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως) εἴτε δι' αὐξήσεως τῶν ἐπενδύσεων καί τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὁ ρόλος τῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὰς ἐν λόγω οἰκονομίας εἶναι

ἐξ ὁλοκλήρου ἀρνητικός. Ἀντιθέτως εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἡ ὑποαπασχόλησις καί τό χαμηλόν ἐπίπεδον εἰσοδήματος ὀφείλονται εἰς τήν ἀσυμμετρίαν τῶν σχετικῶν ποσοτήτων τῶν παραγωγικῶν μέσων, ἥτις ἐκδηλοῦται ὑπό μορφήν ἀνεπαρκείας ἐνός ἢ περισσοτέρων παραγωγικῶν συντελεστῶν συνήθως παρηγμένου κεφαλαίου καί μορφωμένης ἐργασίας. Ἡ αὔξησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί ὁ περιορισμός τῆς ὑποαπασχολήσεως εἶναι δυνατά δι' αὔξησεως τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου τῆς οἰκονομίας. Τοῦτο προϋποθέτει αὔξησιν τῆς ἀποταμιεύσεως διά τῆς ὁποίας θά καταστῇ δυνατή ἡ χρηματοδότησις ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ ρόλος τῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὰς ἐν λόγῳ οἰκονομίας εἶναι θετικός.